



MONICA LOVINESCU:

A COMPARA,
A NE COMPARA



ANDREI PLEȘU:

SÎNTIM
LUMI
INTERMEDIARE...



GABRIEL LIICEANU:
O POZIȚIE
PRIVILEGIATĂ
ÎN SENS
NEGATIV



ANDREI CORNEA:

FIN DE
SIECLE



PUBLICAȚIE
SĂPTĂMÎNALĂ
EDITATĂ DE

GRUPUL
PENTRU DIALOG
SOCIAL

ANUL II • Nr. 41 • 18 — 25 OCTOMBRIE 1991

MENTALITĂȚI
ȘI CULTURĂ
POSTTOTALITARE

(Colocviul internațional
de la Cracovia
26 — 28 sept. 1991)

pag. 8-9

MIHAI ȘORA:

„Și aplaudă frenetic...”

pag. 4

PETRU CREȚIA:

Robert Conquest —
Marea teroare

pag. 11

CINCI MITURI

Pentru a acționa cu ceva șanse de reușită, ar trebui să încercăm a gândi corect. Dar cum s-ar putea gândi corect în absența lucidității și a rigorii? Iar luciditatea și rigurozitatea nu sînt de dobîndit decît frîngînd rețeaua miturilor colective prin intermediul cărora trăim și ne exprimăm de o bună bucată de vreme. Ce-i drept, miturile aparțin și ele, într-un fel, realității noastre. Dar a rămîne în interiorul lor atunci cînd judecăm, apreciem și plănuiim, înseamnă să riscăm eșecul și să ne rătăcim printre neadevăruri.

CINCI MITURI COLECTIVE MI SE PARE CĂ NE OBSSEDEAZĂ MAI CU SEAMĂ:

1. Ideea că istoria adevărată se petrece „în spatele ușilor închise” și că ea se desfășoară după un scenariu coerent: de aici teoria conspirației care a dovedit o adevărată boală, dar și o distracție națională. Ar trebui, cred, să nu uităm că istoria e domeniul neclarității și al imprevizibilului și că nimic nu e decis dinainte.

2. Mitul „scenariului ascuns” ne conduce, de obicei, la cel al Adversarului malefic pe care fiecare și-l definește după cum îi convine. Se uită că nu există Adversar, ci, cel mult, felurite adversari, că diversitatea oamenilor, a tendințelor și a opiniilor se opune hotărît demonizărilor. Așa se naște însă o lipsă de pragmatism politic care, atunci cînd mai e unită și cu deficiențe ale caracterului sau ale voinței conduce la catastrofalele comportamente ale oamenilor noștri politici.

3. Alt mit, foarte popular — observabil atît la mineri cît și la unii intelectuali — este mitul Revoluției: cînd lucrurile merg rău, se crede că ele ar putea fi reasezate în poziția corec-

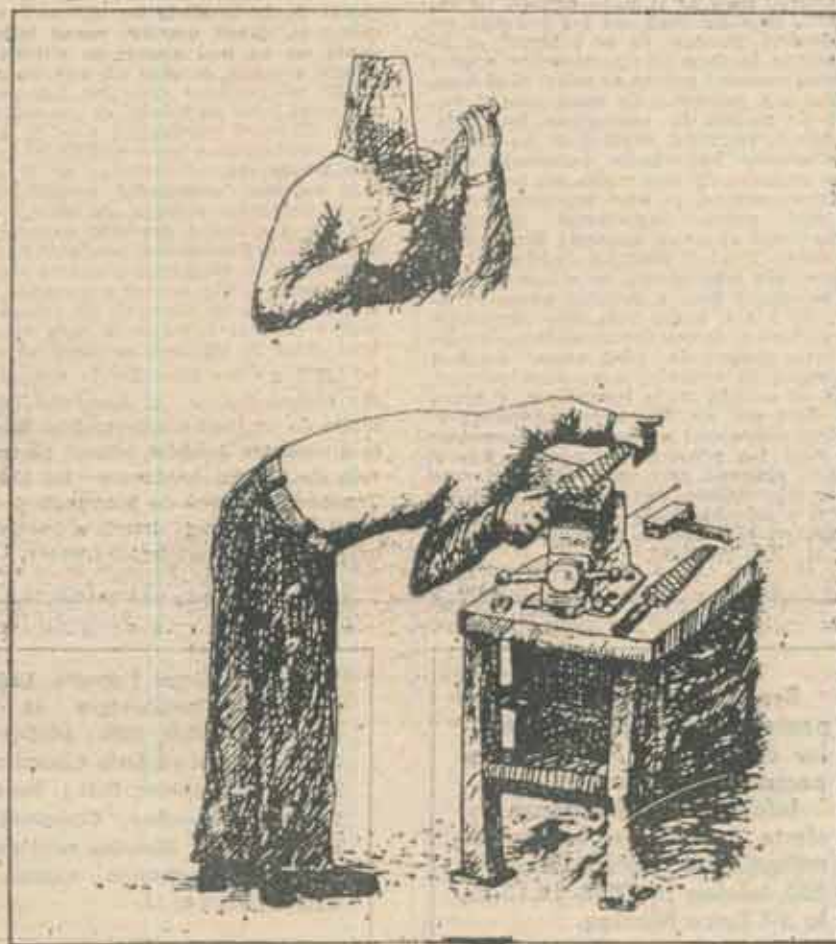
tă printr-o mișcare bruscă de „manivelă”. Cu alte cuvinte: „ultima soluție — o nouă revoluție!”. Se ignoră desigur că revoluțiile instalează libertățile și democrația numai dacă se încheie suficient de repede și nu se repetă.

4. Nu putem, de asemenea, să nu evocăm și mitul importanței noastre — narcisismul cărui atît dă des îi cădem victimă. Parlamentari, sindicalisti, conducători de partide, publiciști, miniștri etc., toți fimem să dăm o apreciere cu totul lipsită de temei asupra valorii, popularității sau influenței reale de care dispunem la un moment dat.

5. În sfîrșit, poate cel mai vechi și mai durabil dintre miturile noastre colective — foarte răspîndit la intelectuali — este cel al respingerii, fără drept de apel, a „formelor fără fond”. Dar Titu Maiorescu se înșela: în anumite stadii, formele e neapărat să precedă conținutul. Formele au o precădere și o importanță pe care n-ar trebui s-o uităm niciodată. De aceea, e necesar să apărăm și să sprijinim instituțiile noastre, chiar dacă ele sînt „formale”, a dică și atunci cînd cei ce le reprezintă sînt nevrednici, lucru pe care o mare parte a opoziției n-a știut să-l facă în timpul nenorocitelor evenimente din septembrie.

Eu cred că nimic nu vom reuși cu adevărat atîta timp cît nu ne vom strădui să demitizăm viața pe care o trăim, politica pe care o facem și nația pe care o alcătuim. Națiunile, firește, nu pot exista fără mituri; dar ferească Dumnezeu să se nutrească atît de copios cu această hrană, încît să ajungă ele însele un mit. Adevărul e rece, proteic, neclar și antipatic. Antipatic e și căutarea lui. Antipatic e și discursul căutătorului. Dar tocmai de aceea a fost lăsat în lume curajul.

ANDREI CORNEA



Grafică de V. SISOIEV



MASĂ ROTUNDĂ LA GDS: VIOLENȚĂ — CAUZE, RESPONSABILITĂȚI, SOLUȚII (cu participarea lui Mihai Șora, Gabriel Andreescu, Pavel Câmpeanu, Doru Cosma, Claudiu Iordache, Bogdan Hossu, lt. col. Iustin Stanco, C. Jugănar și mulți alții) pag 6-7



REVISTA PRESEI

O DIOPTRIE PE ADRESA DVS.

O cunoscută poetă câștigă prima rundă a campaniei electorale

Televiziunea română a început deja campania electorală, în maniera profund obiectivă cu care ne-a obișnuit și pînă la 20 mai 1990. După trei apariții consecutive ale fostului premier Petre Roman, s-au succedat președintele Ion Iliescu, directorul S.R.I., Virgil Măgureanu, și fostul, de acum, ministru de Interne, Doru Viorel Ursu, toți la fel de echidistanți (după propriile lor declarații). S-a auzit apoi, pentru echilibrare, și vocea opoziției autorizate — d-l profesor Silviu Brucan. Într-un asemenea context impresionant o apariție, cea a lui Vasile Văcărău (promovat cu consecvență de FSN în primul plan parlamentar, în ciuda frecventelor gafe speculativă de o „anunțată presă”), ar fi putut trece chiar neobservată. Ca să fim dreți, trebuie să recunoaștem însă, că, în săptămîna trecută, a apărut la televizor și Ion Rațiu. Dar recent promovatul sef al Actualităților, Șoloc, a precizat — și la început, și la sfîrșitul emisiunii — că Ion Rațiu a solicitat, nu a fost invitat de televiziunea română pentru respectivul interviu. Amănunt confirmat cu seninătate de Ion Rațiu și pe care, prompt, ca de obicei, ziarul Adevărul l-a prins din zbor, întrebînd televiziunea pe prima pagină a următorului său număr dacă pentru aparițiile la cerere se percepe și o taxă (se înțelege, corespunzătoare). Din păcate nu la fel de prompt s-a dovedit ziarul Adevărul după apariția filosofului Silviu Brucan, deși, dacă ar fi să-l credem pe M. Hamza care de două ori l-a întrebat pe profesorul Brucan de ce a ținut să se pronunțe în fața telespectatorilor asupra acestui moment politic, ar reieși că și domnului s-a prezentat de bună voie și nesilit de nimeni la respectiva instituție. Și totuși, interviul săptămînilui nu aparține acestor importante personaje care s-au perindat de mai multe ori pe micile noastre ecrane, ci unei reprezentante a nu mai puțin importante literaturii. (Este drept că ea se numește Heana Mălăncioiu). Potrivit tradiției emisiunilor literare ale televiziunii, ea a fost invitată să ne spună cum s-a debutat acum 20 de ani. El i s-a părut însă mai important să vorbească despre faptul că formele pacifice de protest de pînă acum au fost înăbușite în zimbetul președintelui care, dacă se aruncă sticle incendiare, răspunde, dacă nu, nu. Un accent deosebit în cadrul interviului a căzut pe nedumerirea pe care l-a provocat-o poetul liderul F.S.N. național care, deși este fiul unui lider internațional, nu s-a aștit să califice drept o adunătură de „peșci și țigani” mulțimea adunată de zgomotul bombelor în Piața Victoriei.

Între știrile de 1,78 lei pe care le-am aflat în această săptămîna a fost și aceea că după premierea savantului Alexandru Bărlădeanu în Chișinău i se acordă o medalie și lui Ștefan Pascu, istoricul de casă al odiosului. Am fi fost fericiți să fie doar eroarea televiziunii române.

Conducătorii actuali ai României întrețin un război psihologic

Din conferința de presă desfășurată luni, 7 octombrie, la Muzeul de Istorie București, a președintelui P.A.C., Nicolae Manolescu, după vizita făcută în S.U.A. împreună cu Smaranda Enache (Acum, nr. 40): „...noi am spus de la început că vrem să fim identificați cu un partid cu principii democratice, și că probabil cea mai bună soluție pentru a nu intra în acest conflict ideologic, ar fi să ne considerăm o formațiune de centru. (...) Tara are nevoie de o conducere responsabilă nu de una măcinată de lupte cinice pentru putere. Partidul Alianței Civice nu este dispus să participe la războiul civil psihologic pe care îl întrețin actualii conducători ai României.”

Discreta inmormintare a presei independente

Comentînd, un articol din Epoca nr. 32, Rom. lit. nr. 40 din 8 octombrie 1991, în excelența rubrică Revista revistei, ne atrage atenția asupra faptului că „autoritățile pregătesc inmormintarea discretă a presei independente. Sub pretextul desființării comerțului stradal, vor fi goniti de la tarabele lor difuzorii particulari și, drept urmare, presa independentă nu va mai ajunge la cititori, deoarece rețeaua de stat dă prioritate absolută publicațiilor care fac într-un fel sau altul jocul partidului de guvernămînt. Dacă difuzorii particulari s-ar fi ocupat ei de distribuția unor publicații ca Azi sau Dimineața, oficialitatea ar fi agitat, fără îndoielă, stîndarul privatizării și ar fi desființat rețeaua de stat”. Doar din cauza situației grave în care se află la această oră presa independentă hărțuită permanent de cenzura aberantă de președinte pentru hirtie, pentru imprimare, pentru expediere și suboluță de rețeaua difuzării de stat (situație la care vom reveni chiar în numărul următor al revistei „22”) nu am semnalat în primul rînd din același număr al României literare textul de un înalt profesionalism Răspuns la o scrisoare deschisă adresat pe această cale de Monica Lovinescu lui Dumitru Tepeșeanu, pagină de literatură și document a adevăratei istorii a rezistenței anticezuriste și a istoriei literare, Răspunsul la o scrisoare deschisă vine la timp ca să facă inutilă prelungirea unei discuții publice între doi vechi aliați și prieteni. Precizarea Monicăi Lovinescu evidențiază portretul lui Paul Goma și (fără a intra în polemică) falsitatea afirmațiilor lui N. Breban.

„Depunerea de coroane la Lătuța”. Cotidianul Românai Magyar Szó (15.X.91), publică următoarea relatare: „La 12 octombrie, la data convenită anterior, s-au depus coroane de flori în Monumentul comemorativ al Adunării de la Lătuța din 1848. În această ordine de idei, și-au adus oboșul reprezentanții organizației comunale U.D.M.R., primăria comunei Mugeș, prefectul și prefectura jud. Harghita, primăria municipiului Odorheiu Secuiesc, organizația U.D.M.R. Odorheiu Secuiesc, primăria din Miercurea Ciuc, organizația Ciuc a U.D.M.R. și reprezentanții Cristurului Secuiesc. Participanții la ceremonie au dat expresia hotărîrii de a cinste memoria străbunilor noștri, în așa fel încît comemorarea să nu poată fi utilizată în scopul unei provocări politice. O asemenea decizie a fost exprimată nu doar de către reprezentanții administrației locale. Reprezentantii organizațiilor U.D.M.R. Ciuc și Odorheiu Secuiesc au luat, deopotrivă, poziție în favoarea păstrării intacte a caracterului comemorativ al manifestării, adoptînd prezenta și pentru a celebra comemorarea, în baza unei hotărîri colective (Birliț Jozsef). Deși, reprezentanții mandatați ai organizațiilor UDMR din zonă refuză orice fel de autorizație pentru data de 12 octombrie, preconizată pentru așa-zisul referendum. Atunci, de unde invectivele adresate în Parlament, transmise la ora de maximă, respectiv, bănuim, minimă audiență la TVR, în seara noaptea de 14/15 octombrie? Pentru și mai multă claritate. Reprezentantul — corifeu al „Grupului de consens din Secuime” d-l Katona Adam, protagonist al diversității, nu domiciliat și nu activat în Tîrgu Secuiesc, ci la Odorheiu Secuiesc. Prima localitate se află în județul Covasna, a doua, în Harghita, Atenție, la geografie, doamnelor și domnilor, de la TV, din Parlament!

Addenda la cazul „Autonomia țării seculor”

Centrul vital al statului român

În numărul 109 al revistei Lupia, Mircea Iorgulescu analizează, în articolul De la „vigilența revoluționară” la „vigilența patriotică”, discursul din Senat al domnului Virgil Măgureanu, din care reiese că S.R.I.-ul este centrul vital și stoipernic al statului român. Din indicațiile prețioase date Ministerului de Interne, Procuraturii și Ministerului de Externe, reiese clar că rolul și funcțiile S.R.I. reproduc pe acelea ale vechii Securității, care coordona și înainte secțiile respective. Observînd că mica diferență dintre cele două instituții este doar terminologică, conținutul lor rămînd același, Mircea Iorgulescu conchide: „În Senatul României și-a spus cuvîntul Securitatea, pe față”.

Centrul vital al statului român

„22”

Prețul unui abonament pe trei luni este de numai 200 lei (incluzînd taxa de expediere) sau 130 lei, pentru cei care pot ridica abonamentul direct de la redacție.

Rugăm pe cei interesați să expedieze pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei nr. 120, 70179 București, talonul de abonament cu mențiunea: Pentru Serviciul „Difuzare”.

Cititorii din străinătate se pot abona la revista „22” depunînd costul abonamentului în contul nr. 47.218.1600030 — Banca Comercială Română sector 1, str. Londra nr. 10, (cu specificația: pentru revista „22”) sau trimițînd un cec pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei nr. 120, cod 70179, sector 1, București, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de 52 dolari pe an (26 dolari pe 6 luni, 13 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă (300 franci francezi anual, 150 franci pentru 6 luni, 75 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de 62 dolari anual, 31 dolari pe 6 luni, 15,50 dolari trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacție. În costul abonamentului sînt incluse și cheltuielile de expediție.

Abonaților li se oferă la cerere numere vechi ale revistei, precum și Raportul GDS cu privire la evenimentele din 13-15 iunie 1990.

Redacția revistei „22” anunță pe cei interesați (biblioteci și persoane particulare) că posedă un stoc de numere vechi, editate în 1990 (nr. 13, 26, 29, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50) și 1991. Doritorii se pot adresa la telefonul: 14.17.76.

ANUNT

Revista „22” oferă spațiu pentru publicitate societăților comerciale, instituțiilor și persoanelor interesate.

Informații suplimentare și oferte se primesc la sediul redacției — Calea Victoriei 120, telefon 14.17.76. 14.15.25, la d-l Turcu Nicolae.

VIND Stéphane Lupasco L'Expérience Microphysique et la pensée humaine, 1940; Dicționar tehnic 6 limbi; Istoria Literaturii Române, 3 volume, 1964; Istoria Literaturii Române, Compendiu, G. Călinescu; Moartea unui președinte, Manchester, valută — Telefon 971.2 41 38.

BRAIN STORM

Incepînd cu acest număr, inițiem un ciclu de anchete politice, constînd din cite două întrebări. Răspunsurile le vom publica după două săptămîni de la data apariției întrebărilor. Primele noastre întrebări sînt simple:

1) Pornind de la interviul domnului Silviu Brucan, în care acesta afirmă că responsabilii celor patru mineriade sînt organizați asemănător mafiei siciliene, ce credeți: vor fi ei vreodată prinși?

2) Credeți că guvernul Stoiljan va rezolva problemele pentru care a fost destituit guvernul anterior?

CURIER CULTURAL

● Între 18 octombrie — 8 noiembrie se organizează în Capitală o expoziție de grafică SALVADOR DALI, cu lucrări din colecția personală a d-lui HEINZ ESS din DALEIDEN (Germania). Beneficiile vor fi puse la dispoziția unui orfelinat. Expoziția este găzduită de Galeria 3/4 (Teatrul Național).

● Un eveniment de excepție îl va constitui Colocviul internațional EMIL CIORAN (19-20 octombrie — Palatul Elisabeta — București, 21 octombrie — Castelul Peleş — Sinaia). Partecipă: Sorin Alexandrescu, Renzo Rubiniello, Roberto Pignatello, Roberio Scagno, Alberto Savio și Marco Cugno (Italia), Fernando Sabater (Spania), Tillmann Jozsef (Ungaria), Ivor Porter (Anglia), Sylvie Jaudeau (Franța), Iilda Sanda Gregori (Germania).

● Premiere, avânpremiere bucu-reștene:

— „Mincinosul” de Carlo Goldoni (Teatrul Odeon), regia: Vlad Mugur, cu: Horațiu Mălăele, Florin Zamfirescu, Oana Ștefănescu, Diana Gheorghian ș.a.

— „Iona” de Marin Sorescu (Teatrul Național), regia: Ioan Ieremia. În rolul titular: Radu Ițcuș.

— „Exilații” de James Joyce (Teatrul Național), regia: Ivan Helmer, cu: Tamara Crețulescu, Eugenia Maci, Adrian Pintea.

— „Retro” de Aleksandr Galin (Teatrul Odeon), regia: Getu Colceag.

— „Regele moare” de Eugen Ionescu (Teatrul Nottara), regia: Dominic Dembinschi. Cu: Alexandru Repan, Dana Dogaru.

TALON

PENTRU ABONAMENT LA REVISTA „22”

Dorec să mă abonez la Revista „22” pe o perioadă de 3 luni; rog să mi se expedieze publicația dv. pe adresa:

Numele.....
prenumele.....
Localitatea.....Jud.....
Strada.....nr.....
bl.....sc.....et.....cod poștal.....

Menționez că am expediat la data de.....suma de.....lei, prin mandatul poștal nr.....pe adresa: Revista „22”, cont: 45.103.532, B.G.R., Filiale sector 1, Str. Londra nr. 10

ELENA ȘTEFOI
UN
CERC
VICIOS

Cu cât tranziția românească devine mai confuză și mai înspăimântătoare, cu atât se perindă pe micul ecran mai mulți lideri politici despre care fostul și viitorul alegător nu poate crede că sînt ființe normale. Obsesia șefiei politice anulează — se pare — strămoșescul simț al ridicolului. Avem nenunțate partide și încă se anunță înființarea altora noi: există, așadar, nenunțate români convinși că ei și numai ei pot salva această țară (și, pentru a o salva, n-au altă cale decît să „facă un partid” pe care să-l conducă). Sciziunile și sciziparitatea partidelor noastre nu sînt consecințe ale unei diversități de principii și de programe, ci — din păcate — metode sigure de a crea cît mai multe funcții de conducere. Deși parecum deprimantă, această realitate are și partea ei bună: conform legii numerelor mari, șansa de a se încheia (pînă la urmă) o formațiune serioasă, coerentă și credibilă crește direct proporțional cu cifra partidelor înscrise la Tribunal. Dincolo de asta, însă, rămîne problema oamenilor care reprezintă o organizație politică sau alta. Ani de zile, românii habar n-au avut de cuvîntul lider, de calitățile necesare unui conducător, indiferent de mărimea colectivului pe care-l conduce. Cît despre complexitatea relațiilor umane în plan politic și despre implicațiile preferinței interpersonale în plan social, poate doar Securitatea să le fi dat importanță. Pe vremea odiosului, șefii (de magazin, de școală, de județ sau de orice altceva) erau — cu mici și neglijabile excepții — dacă nu mai proști decît majoritatea subalternilor lor, fără înțelegerea mai capabilă s-o facă pe proștii în fața superiorilor. „Secția cadrelor” ajunsese în ultima vreme un mecanism aproape perfect și, cu cît ar fi fost mai firească toată lumea să fugă de funcții, cu atît umilințele și urzilele pentru a le obține ajunseseră „fenomen” de patologie socială. Evident, de la cei care treceau „probele” verificării și ajungeau șefi, nimeni nu mai putea avea pretenția să fie oameni cinstiți: accesul la șefie era oricum condiționat de semnarea pactului cu diavolul.

Transparența democratică — atîta cită e! — scoate la iveală (și în privința șefiei sau a raportării la ea) un adevăr prea puțin plăcut: foarte mulți dintre foștii subalterni cumiși au linjiți spre statutul și spre avantajele foștilor șefi. Tocmai de aceea, activiștii aflăți în linia a doua, frustrați și înjuși sub papucul clanului dictatorial, s-au bulucit să ia locurile foștilor membri ai Comitetului Politic Executiv. Tocmai de aceea, alături de foștii deșinți politici au considerat că au dreptul (și datoria, firește) de a fonda și de a conduce partide deșinți de drept comun. Tocmai de aceea, culturnici și mediocrități s-au înghesuit în parlament, iar scriitorii importanți roiesc „victorioși” (și apolitiți!) în saloanele Cotroceniului (răzbind astfel perioada în care șeful statului nu-l apreciease îndeajuns, fiindcă gusturile acestuia nu treceau mai sus de Păunescu și de „Cintarea României”). Tocmai de aceea, politicienii pot migra de la un partid la altul, de sub o aripă protectoare sub altă aripă și mai protectoare: oriunde și se oferă un os mai bun e mai bine decît acolo unde nu poți lesi în evidență din cauza vedetismului veteranilor. Cîte facțiuni liberale există oare în România, ele fiind — de fapt — tot atît de liberale ca și F.S.N.-ul? Cîte formațiuni cu preocupări ecologice se luptă pentru ca șefii lor să respire un aer mai bun pe undeva, pe la ministere ori pe la ambasade? Cîte partide se prefac că apără ființa națională și ortodoxismul, avînd în frunte bahalere care-i sculpă în față pe românii de bun-simț și de bună credință și care atacă sistematic P.N.T.C.D.-ul pentru simplul motiv că președintele acestuia e un om politic de certă valoare?

Se vede — și se vede nu doar la televizor — că imediat ce ajung să oamde și să controleze un grup social



(fie că e vorba de o biată redacție, de o asociație sindicală sau de o formațiune politică mai mult ori mai puțin importantă) pînă și luptătorii noștri anticomuniști de mai ieri seamănă leic cu predecesorii lor. Se poartă discursurile logoreice, crizele de granduare și de autoritate, gorițele insoțitoare cît mai violente, convingerea că de-ai ești șef, ca să și se cuvîntă orice și să și se permită ceea ce tu nu poți permite altcuiva. Chiar și cînd ar trebui să dea socoteală despre greșelile lor, liderii noștri arată cu degetul defectele adversarilor. Chiar și cînd sînt la ananghie, șefii partidelor preferă pe post de consilieri liște de lingăi puși pe căpătulă: criticii lucizi și cu insuportabilă coloană vertebrală sînt înuși — azi ca și pînă mai an — la mare distanță de personalitățile noastre politice. Nimic nu s-a schimbat în relația stăpînului cu supușii: șeful te apreciază, pe molea-gurile noastre, nu pentru calitățile tale profesionale, ci pentru capacitatea de a-l aproba orbește. Ștînd că așa stau lucrurile, subalternii majoritari sînt întotdeauna gata să exagereze calitățile conducătorului lor și (neapărat) să profite exagerîndu-le. „Alesul” își consolidează poziția exploatănd, la rîndu-i, carențele caracteriale ale alegătorilor săi. Alții vreme cît psihologia grupurilor electorale nu se modifică, un candidat insensibil la turnătorii, minciuni și ploconală nu poate concura cu prototipul clasic al șefului versat la școli comuniste. Iar dacă din întimplare un bun profesionist onest și intrinsigent va ajunge la „virf”, el va fi repede resimțit ca un „corp străin”: nimeni nu va spune că e incoruptibil, toată lumea va spune că e încrezut; nimeni nu va spune că e exigent și capabil, toată lumea va spune că-l dictatorial; nimeni nu va spune că-l echilibrat și realist, toată lumea va spune că n-are milă. S.a.m.d. În schimb, gestulația, comportamentul, limba și gîselnițele patriarde de tip ceaușist ale unor actuali „conducători” pot provoca (și provoacă) delirul inflăcărat al susținătorilor botăriți să se verfească (azi ca și ieri) pentru noli (vechi) „eroi ai neamului”. În felul acesta, comozii își apără propria lor psihologie: ce-l mai simplu decît să crezi în vorbele altora, să aplauzi, să scandezi, să porți portrete prin piețe, să susții cauza „salvatorilor” chiar cînd aceștiaucid și calcă peste cadavre?

După experiența „genialului” (paranoic) și a patriotismului său de paradă, electoratul român ar fi trebuit, poate, să detecteze imediat simburile de nebuție, deci să respingă în mod conștient „personalitățile” dezechilibrate și oportuniste care n-au cum evita dezechilibrul psihologic (odată ajuns la putere) intrucît sînt complet lipsiți de forță morală. După experiența primului an de democrație, electoratul român va fi învățat, desigur, să fie mai circumspect cu promisiunile pe care au și început să le facă toți cei bolnăvicioși preocupăți de rolul lor în istorie. Intuiția alegătorului (dacă el înțelege că orice popor are conducătorii pe care și-i merită) e mai importantă și mai demnă de crezare decît expertizele psihiatrice la care — ar trebui — de fapt — obligați actualii și viitorii noștri lideri politici. Comunismul a urmărit să distrugă — distrugînd orice sistem de valori în plan social-politic — tocmai această capacitate a justei intuiții la nivel de masă. Nici o societate civilă nu poate însă funcționa decît în măsură în care controlul și corecția puterii se fac de jos, prin presiunea electoratului care știe ce vrea și-și alege reprezentanții în funcție de propriile interese, nu în funcție de idiosincrazii, de zvonuri panice ori de pericolosomoda înclinăție spre autoamăgire.

ÎN LOC DE CRONICĂ PARLAMENTARĂ

HORAȚIU PEPINE

REPERTORIUL
IMPUS

Mica grupare din cadrul Frontului despre care se poate spune că a sprijinit în mod activ politica guvernului Roman se simte neînțeleasă și nedreptățită. El se consideră elita partidului și se desolidarizează în particular de oameni ca Petre Turlea, care reprezintă extrema naționalistă, xenofobă și antiericică, dar și de coalitație extremă împiedicată în inerții antireformiste. Dacă în ultima vreme au atacat deschis pe numiți conservatori care, în realitate grupează fără distincție pe toți cei cărora nu le place Petre Roman, n-au reacționat niciodată în mod public împotriva violențelor extremiste care otrăvesc atmosfera politică de un an și ceva încoace. N-au prin urmare nici un motiv să se plîngă de nerecunoașterea și neînțelegerea opiniei publice. Singurul lor argument este Carta pentru reformă și democrație, un document care însiră cîteva vorbe goale, neacoperite de un real angajament ideologic și care s-a dovedit a fi un lamentabil alibi pentru o alianță politică obținută prin mijloace ilicite. Să ne amintim numai protestele din cadrul MER-ului. Iar dacă cei din Partidul Liberal aripa tină n-au protestat, asta s-a întimplat numai pentru că, la Conferința cu reprezentanții organizațiilor județene li s-a promis acestora că vor primi și cîteva posturi în administrația locală.

Proaspăta achiziție a grupării Roman, limbaul anticomunist, sună de aceea fals și pe deasupra este cu totul ineficient căci nu vedem pe cine ar putea convinge. Electoratul care a rămas încă atașat Frontului este dînit și derutat, iar ceilalți privesc spectacolul cu reticență. Conștienți probabil și ei de necesitatea unei campanii mai ample, partizanii d-lui Roman au deschis un front nou, venind în sprijinul ideii religioase. A fost o mare surpriză intervenția în Constituanta a d-lui Constantin Sorescu (deputat F.S.N.) care a argumentat necesitatea învățămîntului religios în școlile de stat. D-l Alexandru Birădeanu nu s-a lăsat însă mai prejos și ne-a amintit prezența lui Dumnezeu în lume, demonstrînd celor care nu știau încă faptul că Dumnezeu poate sluji chiar și la o simplă manevră politică. Președintele Senatului s-a strecurat astfel cu abilitate din zona expusă atacurilor și a câștigat iarăși un procent de simpatie din partea opoziției.

Rămîne de văzut în ce măsură foștii partizani ai lui Petre Roman se vor adapta noilor condiții politice. Noul Guvern — oricum va arăta — se va plasa în continuitatea celui dintîi măcar pentru motivul că o serie de proiecte guvernamentale se află pe ordinea de zi a celor două camere și așteaptă, unele, de multă vreme să intre în dezbateri. Să luăm ca exemplu doar Legea audiovizualului sau un proiect de lege mai recent, dar semnificativ pentru continuitatea unei practici guvernamentale: Proiectul de Lege privind împrumutul de stat pentru finanțarea deficitului bugetului administrației centrale de stat pe anul 1991. E de așteptat, prin urmare, ca Parlamentul să lucreze încă multă vreme pe marginea proiectelor elaborate de guvernul demisionar.

În general, toate declarațiile oficiale de pînă acum întăresc ideea unei continuități de intenții. O modificare importantă s-a produs însă cît puțin în relațiile cu Parlamentul care se arată mult mai decît decît pînă acum să își exercite în mod real prerogativele legale de control asupra executivului. Grupul parlamentar P.U.N.R. a înaintat Adunării Deputaților propunerea de a forma o comisie de experți pentru verificarea de fond a bugetului național pe perioada 1 Ianuarie — 30 septembrie 1991. „Solicităm această în scopul informării națiunii asupra stării reale privind situația bugetului după evenimentele din decembrie 1989.” Propunerea



a fost semnată — în afara inițiatorului — de opt grupuri parlamentare inclusiv grupul F.S.N. E normal deci, ca propunerea să devină hotărîre parlamentară și să se decidă formarea unei comisii însărcinate cu expertiza cerută. Dacă lucrurile vor evolua fără accidente (și avem destule motive să ne temem) vom avea în fine o imagine clară asupra consecințelor guvernării Roman. Va fi limpede atunci, că reformiștii F.S.N. din Parlament își vor pierde complet autoritatea morală. Conștienți poate de acest pericol nu e de mirare că încearcă strategii diferite pentru recăștigarea creditului risipit. În privința legii administrației publice locale se vor orienta probabil în favoarea tendinței autonomiste care încearcă să ofere o libertate mai mare de manifestare reprezentanților aleși ai comunităților locale. Pînă acum, în dezbaterile de la Camera s-au eliminat deja pasajele care ofereau Prefectului dreptul de a suspenda pe primar mai înainte ca o hotărîre judecătorească să decidă asupra caracterului ilegal sau neconstituțional al deciziilor reprezentanților ales. Disputa continuă însă deoarece aceeași prevedere e reținută la capitolul destinat prefectului.

Dar cartea cea mare se joacă în comisia care cercetează evenimentele din septembrie; aripa Roman sperînd o importantă victorie prin demascarea adversarilor politici. Șeful comitei de anchetă este d-l Stancov (deputat F.S.N.), ale cărui accente anticomuniste par mai sincere decît pe buzele altora. După binecunoscutul moment al comemorării marelui Antonescu, realizat la inițiativa sa, d-l Stancov s-a regăsit într-o situație delicată, dezavual de adversari și ochii de prietenii oportuniști. Între timp, și-a tot sporit izolarea în cadrul Frontului prin insistența cu care a propus sprijinirea proiectului liberal de scoatere a Partidului Comunist și a Partidului Socialist al Muncii în afara legii. A revenit însă brusc în atenția colegilor săi după mineriada din septembrie cînd interesele grupării Roman cereau vestejirea comunismului. Atunci discursul său fulminant a ridicat asistența în picioare. Ne temem însă că d-l Stancov nu este sprijinit cu sinceritate de colegii săi și că succesul de o clipă se datorează sugestionabilității unei adunări surescitate. Ne temem de asemenea că un relativ eșec al cercetărilor îl va convinge de imposiția d-lui Petre Roman și de faptul că a slujit ca instrument unei simple și minore manevre politice.

Schimbări spectaculoase nu se vor produce deci, și nu pentru că d-l Stoiljan ar fi pilotat de fostul premier, ci pur și simplu pentru că noul guvern va fi ca un director de teatru obligat să joace repertoriul stabilit de predecesorul său. Iar dacă un partid din Convenția pentru democrație va reuși să-și trimită reprezentanți în noul cabinet, atunci guvernul va acționa cu prudență extremă pentru a nu trezi susceptibilitățile F.S.N.-ului. Mai mult decît atît, Parlamentul în întregul său a câștigat mai multă încredere în sine și nu va mai fi la fel de dispus să rămînă o remorcă greoaie a executivului. Gruparea Roman va deveni subit opozanță și va reprezenta un factor activ în emanciparea legislației.

MIHAI ȘORA



„ȘI APLAUDĂ FRENETIC...”

(EMINESCU)

Doamna Doina Cornea este, fără îndoială, figura cea mai luminoasă a rezistenței populului român la crimele săvârșite împotriva lui, de-a lungul ultimilor ani, de către regimul de tristă amintire al totalitarismului comunist.

Acest simbol fără pată a fost terfelit, cu o derutantă impetuozitate, prin ropotul de aplauze cu care o multime de „aleși ai națiunii” au răspuns, dintr-un irezistibil și semnificativ elan, propunerii senatorului Gelu Voiculescu de a se proceda fără întârziere la arestarea Doinei Cornea, deși aceiași parlamentari asistaseră absolut imposibil la toate celelalte propuneri de arestare, vizând persoane cu adevărat susceptibile de a fi dorit și, eventual, chiar de a fi urmărit efectiv restaurarea vechii orânduri, de pe urma căreia au avut, pe vremuri, atita de profitat.

Atitudinea în cauză mi se pare întru totul relevantă în privința orientării profunde și a năzuințelor reale ale parlamentarilor respectivi, ei înșiși animați, fără îndoială, de secrete și inavuzabile nostalgii după un trecut care, după cum se vede, a lăsat urme adânci în mințile și sufletele lor.

Nu văd prea bine cum se împacă aplauzele pomenite mai sus cu hotărârea, oficial proclamată de forurile parlamentare, de a institui un „proces al comunismului”. Sau, mai bine zis, văd cum s-ar putea împăca ele cu o asemenea hotărâre — dar asta numai în cazul în care hotărârea cu pricina a fost luată, nu din intima convingere a inițiatorilor ei, nici din vreun calcul politic lucid, ci doar (așa, de formă) sub presiunea, mereu reiterată, a unei societăți devenită tot mai conștientă de propria ei menire și decisă, în sfârșit, să se despartă irevocabil de trecutul ei de sclavie conștientă, descotorosindu-se implicit și de complicitatea ei de facto cu Levitanul pe care-l detesta, dar în voia căruia se abandonase. Dacă așa stau lucrurile; dacă, deci, hotărârea de a institui un „proces al comunismului” a fost luată doar pentru a închide gura lumii, atunci nu mai avem de ce ne mira: aplauzele parlamentarilor noștri se împacă foarte bine cu faptul că „instituirea” cu pricina nu i-a urmat, până în prezent, nici cel mai mic semn de declanșare reală a unui atare proces — ba constituie chiar un fel de garanție că o asemenea declanșare nici nu se va putea produce cîtă vreme parlamentul va funcționa în actuala lui compoziție politică.

În fond, de ce au aplaudat parlamentarilor noștri cu atita frenetie propunerea domnului Voiculescu? Dacă și-ar fi dat osteneala să verifice cît de cît afirmația referitoare la instigarea la dezordine de care s-ar fi făcut vinovată doamna Doina Cornea, le-ar fi fost cum nu se poate mai împedecă o asemenea afirmație e lipsită de cea mai mică urmă de temel. Mai mult: cunoscută — cum s-ar fi convenit, de altfel — atitudinea, nici o singură dată dezmințită, a doamnei Doina

Cornea, de hotărâta condamnare a violenței din partea oricui ar veni ea, și-ar fi putut da seama din capul locului că o asemenea afirmație nu poate, din principiu, să fie adevărată. De aplaudat, însă, chiar și în stare condiții, tot ar fi aplaudat. Cu aceeași frenetie. De ce? Pur și simplu, dintr-o insurmontabilă idiosincrazie la numele însuși al persoanei în cauză. Dintr-o profundă idiosincrazie la ideea de recititudine și de puritate morală, așa cum au apucat acestea să se intruchipeze, pe bună dreptate, în persoana doamnei Doina Cornea. Dintr-o funciară nepuțință de a accepta cu adevărat ideea că viața comunitară nu se poate clădi decât pe adevăr — că în afara Adevărului (cu A mare) nu poate fi vorba nici de „statul de drept” atit de des invocat de domniile lor, nici de „societatea civilă” care să-i ofere acestei indispensabile instituții singurul ei temel real, care este viața socială însăși, nepotocată de Minciună și de toate relele care din ea derivă și care, toate, recurg la cele mai diverse forme de violență, nepregetind să recurgă și la violența fizică propriu-zisă după ce înșelăciunea, dezbinarea, fluturarea amenințării externe (diversiunea, într-un cuvânt) își vor fi epuizat resursele.

Căci, în ultimă instanță, asta e problema noastră fundamentală: a noastră, a tuturor: problema Adevărului. Pînă nu o vom rezolva, asanarea morală — și nu numai morală ci și economică deopotrivă — a societății noastre, bolnavă de atita minciună revărsată asupra ei prin grija perpetuă a celor ce o guvernează, nu se va putea produce.

Guvernării noastre preferă însă să-și îndrepte degetul acuzator tocmai împotriva celor ce dezvăluie, cu un curaj civic nedezmințit, răul de care eu toți suferim — așa cum o fac acum cu doamna Doina Cornea, așa cum au făcut-o cu citva timp în urmă cu domnul Constantin Ticu Dumitrescu, victimă exemplară a trecutului terori comuniste —. În loc să pronunțe (dar nu de formă și nu din virgul buzelor!) acele mea (noastră) culpa care ar putea semnifica tocmai începutul de prospețime și de puritate indispensabile oricărei edificării adevărate.

RADU CĂLIN CRISTEA



NIMICURI DIFICILE

Primitivismul, de orice culoare, se însoteste spontan cu o aroganță suspectă. El își impune, pretios, cuvintul și anulează orice replică. Ritualurile de tip primitiv sînt închise și monologale. Sînt stropite cu violență, cer și primesc jertfe. Credute și instabile, societățile primitive sau de sensibilitate primitivă au un bine dotat instinct beligerant — sar la hără din te miri ce și sînt mereu cu ochii în patru la propriile frontiere. Xenofobia e aici lege și spartita vreunui corp străin (de rasă, de neam) provoacă vigilență, cum în felul în care un virus pricâjit e ținut la respect de o armată de anticorpi. Verva tulbură a primitivilor este un reflex al destinului limitat și pauper, al unui eroism local ce naște viteji pe bandă rulantă și-i lansează în aceleași umare războaie pe aceeași temă dată — eul național să triumfe! Izolat și voină izolarea, autarhia și conservatoare, retrospectivă (desi lacunar), cu o priză senină la totemuri și tabouri pe care istorii învecinate le-au vinturat demult, societatea primitivă gîndește singură.

Truism, veți spune. De acord, numai că un truism neclăsat modernizat și asumat de o colectivitate urcă la ranguri ce ni-l fac brusc respectabil.

Există un primitivism de tip nou, decărnat, desigur, de opulențele sale tribale, dar un nostalgic al acestora și anume nu doar unul contemplativ. Să știu bine înțeles. M-aș simți înepți să pot declara vreedată că România e o țară primitivă. Simburele nu este, din ferice, acesta. Cojile, aparenta ne aruncă însă în spații neașteptate și predispuși la o anumită imagine exterioară, mai ales în mintea celor care n-au timp sau chef să defolizeze un destin atit de alambicat. Presa europeană inhalează de multe luni doar drogul mizer al unei națiuni de unde nu vin decit vesti proaste — mineriade, holeră, handicapat, falimente, azilanti, neocomunism, vrazilă etnică. Nu sîntem în stare să ținem o cadentă europeană pentru că, vrem sau nu s-o recunoaștem, noi batem tot pasul de șofare al trecutului imediat. Din care lipsește doar El, Supremul, o absență de altfel sonor regretată prin anumite medii. În rest — prin ce ne-am lepădat care de ticălosul pasaj comunist? Prin mai nimic. I-am înghesuit prin pușcări pe cinoceri comunismului și i-am aruncat în față pe cei, cum să zic, fără păcate penale prea sărătoare în ochi: unii au mai mîscat în front sub Ceaușescu, asta în timp ce ceilalți și-au oțelit forțele pe la „Stefan Gheorghiu”. Securitatea, cu cătel, cu pucel, s-a mutat sub altă firmă. Armatei i se îngăduie, acum, să deschidă focul împotriva propriului popor. Minciuna ată cu presedintele la masă. Înălțimea sutelor de morți e prea mică pentru a crîpa virful piramidei sociale. La sfîrșit de trai comunist intrăm în acest — altceva — clamat de cei din jur dimpreună cu ceea ce pînă și normele de jos ale standardelor de civilitate definesc ca defect: corupție, hoție, legi strimbe, drepturi ale omului încăleate barbar, un întineric social prin care democrația biblică zadarnic. Ne place sau nu ne place, dar reacționăm primitiv.

Aici dorim să ajung. Sîntem o țară gros de linut în friu, un popor cu înfrăcări violente. În negativ sau pozitiv. Să fim serioși, statul de drept e la noi un fel de genunchi și braoste, un așez de circumstanță zburat de prima pală de vînt. Nu întimplător, pentru străinii, cel mai canoscut simbol civic românesc este mineral. Un minier în exercitiu care, de capul său ori ghidonaț de alții, strică în cîteva ore ordinea de drept. Vrem ori nu să acceptăm, dar singura instituție care bate astăzi disciplina cimpil este anarhia. Decalajul cam acesta este — marile puteri vorbesc despre pace nucleară, în timp ce noi agîtam bite, lanțuri și securi.

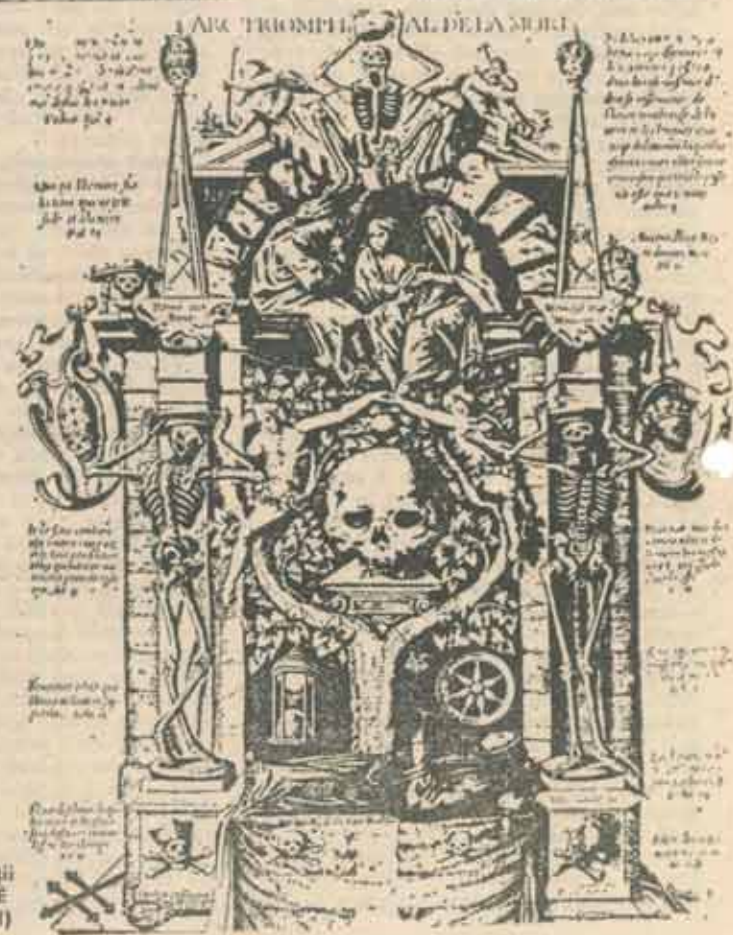
Singura leșire din această criză ce atacă toate structurile societății este asumarea identității noastre naționale de fapt. Recite factum, însă. Să ne privim într-o oglindă severă unde să ne vedem chipul cel adevărat. Pentru că nu există stupiditate mai mare decit să abrogăm acest gest de indispensabilă auto-analiză, cerind în schimb bătoș sa fim respectați și să ni se acorde drepturi depline. Practic, cam această insolentă cerșetorie la nivel internațional: noi cerem și așteptăm mereu ajutoare! Puterea și simpatizantii ei critică străinătatea pentru că nu ne acordă credite. Nu mai vorbesc de faptul că agenturile străine au împinzit țara și vor s-o ia prizonieră. Să fi fost burluc pămîntului și poate nici atunci nu ne-am fi îngăduit să avem asemenea pretenții. Pretenții inflaționiste le as numi. Unele a căror convertibilizare ne-ar

indica exact locul pe care-l ocupăm.

Eu văd însă în această gestualitate, în acest simbolism de sorginte primitivă o licărire de șansă. Cu o singură condiție — aceea de a ne da seama pe ce lume ne aflăm. Cloran are dreptate — un popor intră în decadentă cînd e cuprins de plictis. Sîntem oricum, numai plictisiți nu! Semnele acestei primitive nu sînt construite, ele nefiind decit semne involuntare de tinerețe. Sîntem un popor cu un rezumat al experienței istorice mai degrabă sec, monocord și inolaționist.

Șansa leșirii din criză e foarte simplă — trebuie mai totuși să ne cunoaștem lungul nasului. Am debutat în forță și însemnele noastre române ar măguli pe oricine. Apoi s-a ridicat însă o coastă densă uneori pînă la opacitate. E miraculos ce trebuie să ni se fi întimplat și aproximativ între retragerile aureliane și bătălia de la Posada. Adică un mileniu care ne măsoară, în absența unor informații mature, ceea ce vrem fiecare — tinerețea sau bătrîncea; în această situație — e același lucru. Există, fără îndoială, sedimentele lingvistice, dar unele, poate, s-au erodat și ajung fără voie să cîntărescă după ochi cutare granula de istorie. Am fost acolo, adică aici, strînsi sub spiritul aceluia poabil pancreștinism de care vorbea Eliade. Doar nu se ridică însă de pe aceste secole în care numai Dumnezeu știe ce ni s-a întimplat. Știm, în schimb, ce li s-a întimplat altora și li s-au întimplat războaie cu victorii sau eșecuri oricum întăitoare. Li s-au întimplat cărți și cărturari și alte multe urme ale unei treceri viroase prin istorie.

Fragilitatea noastră ca popor e naturală și provine dintr-un consum limitat de experiențe. De aici — un schematism al imaginației care ne face greu adaptabili la securi pe care alții le suportă lejer pentru un unicul motiv că le-au mai trăit. Sîntem o excepție și rămîne de văzut dacă Europa se va implica vreedată cu acest gînd. Pentru moment — nu dă semne. Această slăbiciune ca destin mai este întreținută, din nefericire, de epuizarea în care ne-a părăsit Ceaușescu; alt handicap stupid. Istoria noastră modernă și afirmativ europeană a durat fix un secol, între revoluția de la 1848 și instaurarea comunismului. În rest — celelalte bravuri, domitorii, bătăliile cîștigate n-au fost decit niște enunțuri fatid contextuale la care ne obliga statutul nostru de defensori. Asta nu înseamnă, așa cum sînt mulți dispuși să creadă, că ne stîrbim din prestigiu național. Însemnă doar că trebuie să cerem numai ceea ce ni se cuvine. Și să acceptăm, cu calm și decentă, că dacă nu primim mai mult este și pentru că, poate, alt merităm. Sîntem o națiune paradoxală, viețuind încă prin interferența unor tendințe pe care le descoperim cu patimă și din care gustăm cu gura plină, asta în timp ce alții o făcuseră de mult, adică la vreme. Sîntem oare primitivi? Calificativul e greu și angajoză. Limpede este că postarea noastră în actualitate nu sugerează pe de-a-ntrulug o conectare senină și lipsită de complexe la standardele democratice sîntente, keicolo pe perotii cancelariilor europene. Oricît de tare m-ar mîni trebuie să recunosc că în primul paragraf al textului de față, cu minime retusuri și foarte tentante localizări și chiar nominalizări, societatea românească se regăsește iute. E prima spaimă de care trebuie să scăpăm.



Triumful morții
Gravură de EDMÉ
MOREAU (sec. XVII)

DAN PAVEL PREA REPRESIV PENTRU A FI INTELIGENT

„Reformele săvârșite în România de către politicienii sîni, unele, spre folosul aparent al generațiilor de astăzi, și toate spre paguba reală a generațiilor de mâine.”
Constantina Rădulescu-Motru, Cultura română și politicianismul

Serviciul Român de Informații (S.R.I.) este, dacă ar fi să-l credem pe cuvînt pe Virgil Măgureanu, directorul acestei agenții, instituția de stat care a cunoscut evoluția cea mai spectaculoasă, dar și cea mai dureroasă, în sensul că s-au făcut epurările cele mai numeroase. Fost profesor de socialism științific la „Ștefan Gheorghiu” (și nu agent al direcției de dezinformare a Securității, cum ar fi pretins recent Valentin Ceaușescu), V. Măgureanu gîndește în continuare în termeni diialectici marxiste, crezînd că transformările cantitative ating după sine salturi calitative. Cu alte cuvinte, că fosta politică politică totalitaristă și-ar putea modifica esența represivă și nedemocratică, procedînd la schimbarea unei părți a personalului. Recentele evenimente (cea de-a patra năvălire a avangardei revoluționare a proletariatului) și reprimarea lor sîngerosă dovedesc contrariul.

La conferința de presă de la Casa de Cultură a Ministerului de Interne, V.M. le-a furnizat ziaristilor o serie de date tehnice cu privire la trupele antiteroriste (fostele USLA) integrate S.R.I.-ului: cum se pregăteau ele să aterizeze cu elicopterul pe acoperișul Parlamentului,

cum fac ele îndobîțete uz de foc de armă, cum uneori luptă și cu mîinile goale și alte asemenea bazaconii. Nu-ți venea să crezi că era vorba de represivitatea împotriva poporului. Deși își trîmbitează prin conferințe de presă și interviuri intențiile reformiste cu privire la S.R.I., această instituție urînd să devină un fel de serviciu de **intelligence**, ca și cele din Occident —, directorul agenției le-a vorbit adevăraților slujitori ai circulației libere a informațiilor mai multe despre capacitățile represivă a instituției sale. Aceasta dovedește că nici el și nici cei pe care-l slujește cu devotament n-au înțeles că siguranța statului constă în prevenirea tentivelor de răsturnare prin violență a instituțiilor de stat. Or, din răspunsurile date reiese că, deși se gîta exact de ce vin minierii, nu s-a întreprins nimic cu adevărat pentru a-i opri.

Serviciu creat ca un fel de poliție personală a președintelui Republicii, S.R.I.-ul prezintă câteva particularități care nu pot asigura decât liniștea unui electoral somnolent. Proiectul legii S.R.I., pe care de a fi votat, conține articole greu de interpretat într-un sens democratic: în primul rînd, accesul la documentele interne este limitat. Articolul 48 spune că ele au „caracter de stat” (cum adică? — poate caracter secret, eventual de secret de stat) și că pot fi consultate doar cu aprobarea directorului. Pe de altă parte, „documentele, datele și informațiile S.R.I. pot deveni publice numai după trecerea unei perioade de 90 de ani de la achiziție (observați că textul este astfel



formulat, de parcă actualii guvernanți s-ar pregăti să rămîna la putere o veșnicie, iluzie pe care de altfel au întreținut-o și comunistii, dacă nu cumva e vorba de una și aceeași iluzie). Secretomania S.R.I. vine în contradicție cu caracterul unui serviciu de informații”. La cîteva luni după războiul din Golf, opinia publică americană a aflat o mulțime de informații incomode despre C.I.A. De altfel, la recenta conferință de presă — care a durat o veșnicie de 3 ore —, directorul S.R.I. nu a furnizat nici o informație completă și credibilă presei. Aceasta ne duce cu gîndul la faptul că s-a organizat conferința cu alte scopuri, cum ar fi, să zicem, întocmirea unor fișe psihologice ale ziaristilor și cunoașterea stărilor lor de spirit.

Un alt paradox, reieșit din conferința de presă, este că S.R.I.-ul se comportă de multă vreme în sensul proiectului de lege înaintat celor două Camere, deși el nu a devenit încă lege. Ilegalitatea unei asemenea comportament provine din faptul că s-au făcut arestări din rîndul „manifestanților” din perioada 25-28 septembrie, adică al elementelor turbulente. Este o acțiune clară de represu-

ne, care indică lipsa de interes a S.R.I.-ului de a se descoperi adevărații instigatori ai mineriadei IV. De altfel, Silviu Brucan a și avertizat pe cei care întrețin iluzii de dreptate socială că nu se va ajunge la descoperirea responsabililor, întrucît sistemul ce se ascunde în spatele unor astfel de mișcări are o organizare similară mafiei siciliene, cu ramificații în magistratură, poliție, înalte funcții de stat. Întrebăm: inclusiv în S.R.I.? De altfel, în proiectul de lege, între articolele 10 și 11 există o neconcordanță. Articolul 10 prevede: cadre anume desemnate din S.R.I. pot efectua verificări prin: solicitarea și obținerea de obiecte, înregistrări sau relații oficiale de la instituții publice; primirea de sesări sau note de relații; fixarea unor momente operative prin fotografiere, filmare ori prin alte mijloace tehnice. Nu se prevede pentru astfel de acțiuni mandat de la procuror. Abia articolul 11 prevede că în situațiile care constituie amenințări la adresa siguranței naționale, S.R.I. solicită procurorului eliberarea mandatului. Probabil că profesioniștii din S.R.I. n-au auzit de „afacerea Watergate” și de căderea președintelui Nixon din astfel de motive. Altminteri nu reiese cum au putut să provadă prin lege toarnă încălcarea ei.

Un singur lucru a recunoscut V.M.: că S.R.I.-ul este dator societății românești cu „niște adevăruri”. Motivul pentru care nu se întîmplă astfel este simplu: S.R.I. nu-și poate permite să arate cu degetul spre cineva, pentru că astfel de procedee ar avea drept consecință o reacție violentă a societății. Ce reacție, noi mineriade? Și atunci, S.R.I.-ul preferă „să nu dea gir” nici unuia dintre scenariile care imaginează că destabilizarea ar avea loc ca urmare a unui scenariu malefic. Dinne, dar asta înseamnă să nu recunoaștem nici măcar acum că instaurarea regimului comunist s-a făcut ca urmare a unui scenariu malefic. Pentru că dacă am recunoaște-o, l-am regăsi pe unul dintre actorii acestui scenariu malefic sau pe urmașii lor chiar pe locurile unde acest scenariu malefic l-a apăsă. Și cine știe ce am mai putea descoperi? Regizori, scenariști, scenografi, mașinaiști, suflători, autori ai ilustrației sonore, costumizei, peruchieri, machiori, figuranți, pentru că, vorba lui Shakespeare, lumea este o scenă.

Cu MIRCEA IORGULESCU despre

ULTIMA VENIRE A MINERILOR LA BUCUREȘTI

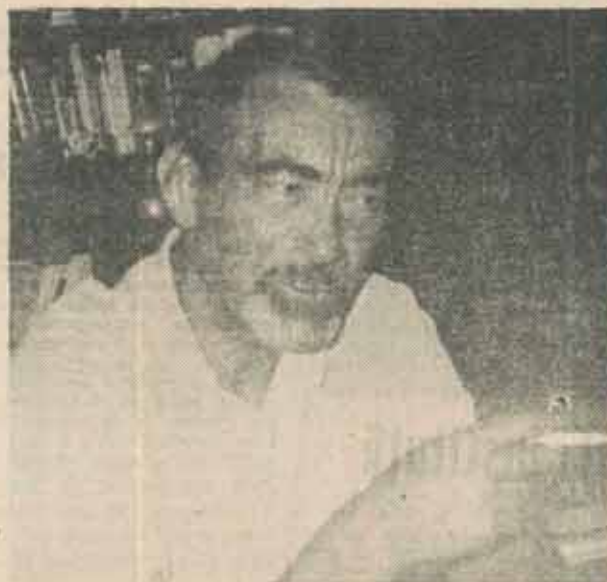
• Distrugerea ideii de autoritate în România • Marii cîștigători ai mineriadei din septembrie '91 • „Nefericirea oamenilor politici care trebuie uneori să renunțe la principiile lor” • Urmuzianismul politicii române

••• Domnule Mircea Iorgulescu, ce semnificație a cordați ultimei veniri a minerilor la București?

• Noua venire a minerilor la București a fost pentru prima oară denunțată de autorități, ca fiind o manifestare non-democratică. Acest punct de vedere l-au avut atît președintele Iliescu — adevărat, că nu chiar din prima zi —, cît și ex-premierul Petre Roman. Dar minerii nu veneau pentru prima dată la București. Ei veneau pentru a patra oară și tot cu scopul de a face ordine. Or, în mod normal, o asemenea atitudine trebuia denunțată încă de la prima lor venire, ca să nu mai vorbesc de cea de-a treia, cînd însuși președintele Iliescu le-a mulțumit că au răspuns chemării etc. Așa încît, bruscă ostilitate a autorităților față de mineri, inconsecvența față de același fenomen are, cred eu, mai multe explicații. Ar trebui să încep cu aceea că, după înfîturarea lui Ceaușescu, noile autorități au avut ca obiectiv de bază distrugerea ideii de autoritate în România. De ce? Pentru că noua echipă instalată în fruntea țării, ea însăși nu avea nici o autoritate, iar orice autoritate pe cale de a se forma devenea primejdioasă. Așa se explică încercarea „emanațiilor” de a scoate din joc pe intelectualii disidenți sau partidele politice. Ca tehnică, s-a folosit în mare măsură incitarea și manipularea mafelor. Din acest punct de vedere, minerii au fost cel mai ușor de manipulat.

••• Credeți că asistăm la o fisurare a puterii, la o ruptură între domni Iliescu și Roman?

• Alți în țară cît mai ales în Occident, s-a creat impresia că, de această dată, minerii au venit pentru a se opune reformelor foarte radicale introduse de guvernul Roman. Este o imagine care nu are cea mai mare legătură cu realitatea, pentru că, la un e-



xamen mai atent, detașat, reformele introduse de guvernul Roman sînt mai degrabă niște surrogate. Economia română este în prăpăstire, dar structurile ei continuă să fie neatînse. Frumoasa legendă a reformelor radicale nu rămîne decît o imagine propagandistică pentru liderul național F.S.N.

Eu, personal, mă îndoiesc de faptul că între Ion Iliescu și Petre Roman ar exista o ruptură. El au reprezentat de la început o materializare a aceleiași politici, Ion Iliescu un „emanat” pentru uz intern, iar Petre Roman un „emanat” pentru export. Între ei există legături puternice și nu este exclus ca, într-o anumită măsură, acest conflict să fie arătat lumii în mod ostentativ. Și astfel ajungem la o altă explicație dată ultimei mineriade: marii cîștigători ai ultimelor evenimente de la București sînt Petre Roman, care a fost proiectat într-un fel de Boris Elțin român, dar și Ion Iliescu; acestuia din urmă i s-a oferit posibilitatea de a anula implicarea lui în precedentă venire a minerilor. În interviul apărut azi, 3 octombrie, în *Libération*, președintele Iliescu spune clar că așa cum nu l-a chemat acum pe mineri, la fel nu l-a chemat nici anul trecut. Dar să nu uităm că minerii au fost nu numai împotriva lui Roman, ci și a lui Iliescu, aceasta din urmă avînd prilejul de a poza în om de dialog, în om providențial, salvatorul nației, singurul în stare să-l domesticească pe oamntii adîncurilor, singurul capabil să domesticească bestialitatea. Care bestialitate, de această dată, a fost expusă la televiziune și în ziarle feseniste îndehung, insistent, aproape cu o voluptate sadică.

••• Tot la interviul de azi, 3 octombrie, apărut în *Libération*, președintele Iliescu vorbește despre „nefericirea oamenilor politici care trebuie uneori să renunțe la principiile lor”, referindu-se astfel la „compromisul” pe care a trebuit să-l încheie cu minerii semînd aceluși comunicat.

• Cred că d-l Iliescu are o idee foarte bizară despre ceea ce înseamnă compromis. Un politician veritabil nu dă ideii de compromis o conotație în sens moral. Compromis înseamnă o tehnică, nici mai bună, nici mai rea decît altele, o tehnică a vieții politice în democrație. De pildă, cînd în urma unor alegeri legislative, un partid nu obține majoritatea în parlament și, deci, el nu poate forma guvernul, se face un compromis cu deputații altor partide, pentru formarea unui guvern pe bază de coaliție guvernamentală. Ceea ce președintele Iliescu numește compromis ține de o reprezentare cel puțin idilică. În orice caz, non-profesionistă a condiției de om politic.

••• Vă rog, domnule Iorgulescu, să revenim la ciștiguri și pierderi de pe urma mineriadei din septembrie '91.

• Armata, Ministerul de Interne și S.R.I.-ul au mai avut de cîștigat. Armata a primit cu acest prilej învîsărinări speciale, devenind dintr-o forță oarecum pasivă un element important pe tabla politică a țării, iar M.I. și S.R.I. și-au afirmat din nou poziția de supra-instituții.

Într-o situație delicată a fost pusă opoziția, mă gîndesc la forțele care sprijină reala democratizare a României. Dacă au existat lideri sau formațiuni din opoziție care s-au solidarizat cu minerii, eu cred că au căzut într-o capcană, pentru că, în acest mod, ei au putut fi prezentați ca instigatori ai unei mișcări non-democratice.

Rezumînd, eu cred că ultima venire a minerilor a scos puieră dintr-un impas prezent dar și viitor. Impasul prezent se referă la starea de criză, de mizerie a țării, care va fi explicată de acum înainte prin indiferența Occidentului, indiferență datorată minerilor. Impasul viitor se referă la scăderea popularității F.S.N., a lui Roman și a lui Iliescu. Victimizîndu-se, conducătorii actuali și-au creat o excelentă trambulină pentru alegerile următoare, au găsit soluția de a păstra victoria de la 20 mai '90. Și poate că este de înțeles dorința lor de a rămîne neclintii în furtunile vremii. Ce l-ar aștepta pe ei părăsind puterea? Are țaria d-l Petre Roman de a se întoarce la catedră? De a fi profesor la Politehnică? Dar d-l Iliescu? Unde s-ar întoarce? Pentru că toată lumea știe că la Editura Tehnică fusese numit director nu pe criterii de competență editorială...

••• Cum apreciați numirea în funcția de prim-ministru a d-lui Theodor Stolojan?

• D-l Stolojan a fost ministru în guvernul Roman, apoi responsabil cu privatizarea. El a demisionat din postul de ministru, fiind nemulțumit de ritmul lent în care se introducea reforma. Or, din moment ce Petre Roman a fost nevoit să demisioneze pentru că era prea radical în reformă, iar Stolojan a demisionat nemulțumit că reforma Roman era prea lentă, rezultă logic faptul că Stolojan este mai reformist decît Roman. Și-atunci ideea unui conflict între conservatorul Iliescu și radicalul Roman nu mai are nici un sens. Dar asta ține de urmuzianismul politicii române. Rămîne să vedem înfățișarea noului cabinet.

Interviu realizat de RODICA PALADE
Paris, 3 octombrie, 1991

„VIOLENȚA ANARHICĂ ȘI DEMOCRAȚIA

Joi 17 octombrie, la sediul Grupului pentru Dialog Social a avut loc o masă rotundă pe tema: **VIOLENȚA – CAUZE, RESPONSABILITĂȚI, SOLUȚII**. Au participat membri

G.D.S., numeroși invitați din partea Ministerului de Interne, Ministerului Justiției, Cartelului Sindical ALFA, precum și cadre didactice universitare, deputați, sociologi, avocați.



Blocajul societății românești și recursul la violență



DORU COSMA: Ar trebui să ne îndreptăm atenția asupra cauzelor care au dus la dezlănțuirea recentelor violențe, să stabilim, în măsura posibilului, răspunderile tuturor factorilor care au contribuit la ele și, eventual, să sugerăm unele remedii. Evenimentele din septembrie au adus prejudicii grave nu numai procesului de democratizare al țării, ci și încredințării noastre în afară. Riscăm să devenim un fel de sălbăticie la Europă. Or, în istoria modernă a societății românești, în viața politică, cu excepția mișcărilor legionare, care a recurs la asasinat pentru a rezolva problemele pe care le considera acute, n-au existat partide politice sau categorii sociale care să recurgă la acte de violență colectivă de genul celor petrecute de doi ani încoace. Rămâne de văzut dacă aceste delințențe de violență, cauzele lor nu trebuie căutate în mult prea îndelungatul regim comunist.

CLAUDIU IORDACIIE: Noi am moștenit, în urma celor 50 de ani de comunism o perfectă stare de mediocritate a societății românești. În acest moment, cetățeanul român înțelege faptul că a esuat în această moștenire și că este blocat în ea. Societatea românească, în

ansamblu, la 20 de luni după ce a trăit senzația unei deschideri, constată, la rândul ei, că e blocată. Intactă a rămas pînă la urmă doar mașina de putere — ea creează ordine și dezordine în România. Am trăit o vreme cu iluzia că-i putem opune o putere echivalentă, de sens contrar, dar sistemul incapabil de asta ceva. Ce ar fi de făcut pentru a debloca societatea într-un moment în care, iată, nu reușim să avem o clasă politică românească? În care nu reușim să creștem o viață politică? În care nu reușim să impunem aceste curente divergente sau convergente care să permită lumii noastre să respire altfel decît respiră acum? Într-o societate blocată se acumulează tensiuni de tot felul. Faptul că oamenii se bat pe străzi, că familiile se destramă, că această pauperizare progresivă — și, în ultimul timp, de-a dreptul brută — înăuntru indivizii descoperiri și neprotejată explică de ce orice gest violent este orișind cu putință. Violenta ar fi trebuit să găsească în societate unele sisteme care să o poată prelua și transforma. Violenta este, pînă la urmă, un scurt-circuit al energiei incapabile de a se transfigura în ceva creator.



Voievozii români n-au creat instituții

N-am reușit să învingem aici aparatul de putere moștenit, nici prin lupte de stradă și nici prin lupta politică. Nu ne-a mai rămas decît soluția de a-l seduce pentru ca el să producă această putere, dar îndreptată într-o altă direcție decît cea de pînă în momentul actual. Dacă privim arhitectura acestei referențieri naționale, vom constata că nu românii sînt în inferioritate față de alți cetățeni ai Europei, ci instituțiile românești sînt în inferioritate față de instituțiile de funcționare în celelalte țări din Occident. Voievozii români n-au construit instituții, ei au ridicat castele. Problema instituțiilor este fundamentală, fiindcă degeaba vom avea curînd o Constituție, cîtă vreme instituțiile statului — inexistente, inhibate sau mimate — nu pot reacționa cînd vin mineri la București, iar mineri nosesc fiindcă ei sînt locuitorii singurului gheto al României. Stînga sau dreapta pot, oricînd, ca o animită cloacă, să proia energia acestor oameni și s-o îndrepte spre Capitală. Minerii sînt un vector orb care așteaptă o semnătură pentru a se pune de îndată la dispoziția oricărei autorități.

Cum putem seduce sistemele pe care puterea actuală ni le pune în față? Va dau un exemplu. Îl cunosc pe ministrul de Interne, Doru Viorel Ursu este o ființă deosebită cînd stai de vorbă cu el, dar devine vulnerabil, dacă nu penibil, în momentul cînd își exercită responsabilitatea de ministru. Este un om politic. Nu avem o poliție liberă de presiunea politicului, cum nu avem o armată și o justiție ferite de această presiune. Nu există separația puterilor în stat. Politicul prezintă extraordinar esu, pra, justiției, de pildă, care este gantajată din răspunde. Nu am pătruns înăuntrul acestor instituții, iar prezentul lor este incert, deoarece lipsesc soluțiile pentru dezvoltarea lor.

Violenta este un efect: justitia un mijloc. Dar răspunderea aparține guvernei. Puterea noastră se limitează în a corecta efectele, nu cauzele. Eu cunosc în acest moment tot ceea ce se numește personalitate politică în România, și, credeti-mă, nu o spun pentru a sfida, ci pentru a-mi trăi o simplită, acesti oameni sînt extrem de mediocri. Ei nu pot reprezenta România. Partidele noastre politice formează un spectacol prost, rezultat al unei regii la fel de proaste, iar populația se îndepărtează și se răcește privind acest spectacol politic de la o distanță din ce în ce mai mare. Este deja creat un moment în care violenta poate să revină oricînd în societatea noastră. În clipa în care în România, hîrtiile acestei țări se vor hotărî să facă politică în adăvîratul sens al cuvîntului, numai atunci se vor găsi soluțiile pentru a elimina violența. Violenta este, de fapt, neîmplinirea, neîmplicarea celor care se dădau la acte de violență, pentru a simula implicarea.

IUSTIN STANCO, locotenent colonel în M.I.: Vreau să vă supun atenției câteva opinii personale despre cauzele care au stat la baza violențelor din ultimul timp și nu numai. M-as opri în primul rînd asupra fenomenului de dezorganizare socială și economică, fenomen care însoțește și marchează de obicei etiozena criminală. Transformarea foarte rapidă pe care o parcurge societatea românească — trecerea de la sistemul dictatorial la o societate democratică — este marcată de fenomenul de dezorganizare socială și depinde de instituțiile statului și de întregul ansamblu al organismelor sociale care durata acestui fenomen să fie cit se poate de scurtă. Cu un element component, o ag sîmbina sîmbina — legislativă și morală, respectiv lipsa unor reglementări juridice, vidul legislativ creat într-o primă perioadă și mai apoi o nouă slăbire legislativă, care, din punct de ve-

dere al aderenței în masă și al conștientizării lor — de către populație, comportă destule discuții. Ar trece acum în planul teoriei controlului social și carentele sale. Din această perspectivă e împedat ea instituțiile statului, inclusiv cea din care fac parte, au fost marcate de posibilitatea de a realiza controlul social instituționalizat pe care trebuia să-l exercite. În primul rînd Ministerul de Interne nu și-a exercitat controlul social așa cum ar fi trebuit. Un prim factor care concurează la aceasta este autoculpabilizarea personalului rămas în Ministerul de Interne după epurări. Trădăniile de revoluție, cum bine se știe, forțele de ordine publică au fost obligate să se organizeze și să-și desfășoare activitatea într-o concepție a cărei principală particularitate a constă în recordarea sa organizațională la ideologia și orientările politice discriminatorie ale partidului-stat și mai puțin după principiul supremației legii. Dacă într-o fază, forțele de ordine, reprezentanții lor sau anumite componente au fost implicate în reprimarea condicărilor sau membrilor partidelor. Istoric — mai apoi, cu urmări a impactului acestor ideologii și politici aseruite nomenclaturii de partid, activitatea M.I. a fost deturată de la adevărata sa misiune socială, ceea ce a avut un efect negativ în funcționarea societății civile, în promovarea și aplicarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului — toate acestea conducînd la etichetarea de plan internațional a României drept un stat polițienesc. Și așa a și fost. Pe de altă parte, pe fondul contestării vechilor structuri instituționalizate, care nu perpetuau sistemul totalitar comunist, și ca un corolar al unei deflării sociale a tensiunilor acumulate în profunzime, a parte a populației, mass-media, unele partide și formațiuni au declanșat și sventinat o veritabilă campanie de stigmatizare nediferențiată a structurilor

organizaționale ale M.I. și a personalității acestuia, cu efecte în planul capacității de acțiune și intervenție. Un alt factor este acela al perspectivei psihosociologice multilaterale. Imprejurări ca aceea pe care le-am trăit de curînd demonstrează că acțiunile umane sînt canalizate nu et de forța rațiunii ci de cea a afectivității și emoționalității. În ce privește posibilitățile de a cunoaște și a stăpîni violența, Ministerul de Interne își propune să aprofundeze transmiterea de noi cunoștințe lucrătorilor noștri din planul psihologiei sociale, sociologiei, delinvenței și devianței.

Revenind la responsabilitatea Ministerului de Interne în recente evenimente și fără să dorim să fac referință la cadrul normativ, se subînțelege doar că în prevederile Statutului Poliției, adoptat prin o rezoluție a P.N.U. în 1979, este prevăzută în mod expres limitarea folosirii forței în acțiunile de restabilire a ordinii publice. Patru sînt principalele care trebuie respectate în astfel de cazuri: primul este limitarea — folosirea forței doar atunci cînd este cazul; — proporționalitatea — folosirea forței numai în măsura în care ea concordează cu gradul de violență care îi este opus; — gradualitatea — să interviu prin măsuri gradate, plecînd de la cele mai puțin violente pînă la acțiunile impuse cu violență ridicată — și, nu în ultimul rînd, principiul non-surprinderii — adică acțiunile repetate — despre folosirea forței. După părerea mea, la ultima menționată aceste principii au fost respectate.

Monopolul exercitării violenței

PAVEL CĂMPEANU: Analizînd contextul violenței și ipoteza că aceasta s-ar datora leșării societății noastre din regimul comunist nu putem evita întrebarea de ce toate celelalte țări foste comuniste reușesc să facă acest lucru fără violență. Prin urmare, această ipoteză nu mi se pare deloc fertilă și eu aș fi mai mult o concluzie. Pentru un al doilea element de context ar merita să ne gândim la Revoluția Franceză și la alte revoluții, care s-au făcut cu violență. După aproape 2 ani de la 14 iulie 1789, din punctul de vedere al exercitării violenței, Franța stătea înfrînt mai prost decît România de astăzi. Revoluțiile violente se plătesc și se plătesc prin-

tr-o decolare a relațiilor sociale greu de recuperat. Revoluția violentă însoțită o reglare decisivă a relațiilor sociale împotriva legii, prin violență. Violenta devine, așadar, regulatorul decisiv al relațiilor sociale și problema este că recu perarea capacității de a o înlocui a acestor regulatori cere timp. În fond, trecerea de la ordinea naturală la ordinea socială este trecerea de la exercitarea liberă a violenței la violența reglementară. Nici o societate nu se poate lipsi de violență și de reglementarea ei. Reglementarea violenței se face pe baza instituțională, legală și morală. Experiența cu mineri mi se pare foarte specifică și e greu să-i găsim similitudini, pentru că minerii, din punct de vedere al funcției ce o îndeplinesc în această societate, au preluat funcția statului. În toate societățile moderne, statul are monopolul exercitării legale a violenței. La noi, minerii dețin acest monopol al exercitării violenței. Ei reghează prin violența relațiile sociale cu toată forța, înfrînt determină oen ce raportul dintre instituțiile statului și partidele politice nu reușesc să determine, și anume, înlocuirea unui guvern ce trebuia înlocuit cu un altul pe care nu știa dacă trebuie să-l înlocuiască. Deci, alina timp cit statului nu i se restabilește monopolul exercitării violentei, riscăm să lucrurile să se repete. Sînt paradoxal și trist ce spun, pentru că ceea ce spun implică ideea că avem nevoie să consolidăm statul. Personal, nu sînt un admirator al statului, și de aceea nu mă bucur să susțin acest lucru, dar am o meserie în care bucuria și tristețea celui care o practică nu au nici un rol.



Compromisul președintelui cu violența ilegală

Un alt aspect în legătură cu violența la noi este că ea nu reprezintă un incident, ci este modul în care noi, începînd cu decembrie '89, reglăm niște probleme sociale și politice fundamentale. O a treia caracteristică este aceea că violența nu se exercită numai în afară și împotriva legii, dar și fără consecințe legale. Noi am trăit Revoluția, avem peste 1.000 de uciși și nici un ucis; am

trăit Tr. Mureșul unde se pare că marea crimă nu fost țigani, după concluziile rapoartelor Helsinki, am trăit 13-15 iunie, pentru care minerii n-au fost trași la răspundere, și rămîne să vedem ce se va sîmbina cu viovenții din septembrie '91. Atîr timp cit o grupare a societății poate exercita violența sub privilegiul imunității, aceasta reprezintă o invitație de continuare a acestui tip de reglare a relațiilor sociale. Lucrul acesta e cu

SÎNT ANTITETICE"

atit mai grav cu cit ei se petrece la începutul unei campanii electorale, care debutează sub semnul atit de amenințătoare. Această campanie electorală ar trebui să salveze suna noastră pentru democrație, iar această sună depinde de modul în care se vor desfășura alegerile.

As dori să fac două remarci, de ordin politic de astă dată. A apărut în presă o chemare a P.A.C. de participare la manifestarea de comemorare a studentului ucis. Rețet din tot sufletul moartea acestui tânăr. Pe de altă parte, nu mă pot baza decât pe fapte controlabile. Acest apel se referă la reprimarea criminală a autorităților. Nu știu dacă există o reprimare care să nu fie criminală, dar asta este o problemă de stil. Știu însă că reprimarea este o neînfruntată a statului împotriva de stat și mai știu că, în cazul minerilor, covinșul reprimare este susceptibil de anumite dubii, pentru că, se pare, actele de violență au fost declarate de minezi.

A doua remarcă privește președinția. Președinția, care este magistratura, suferă în stat, se comportă într-un mod care consolidează nepotismul statului de a recădea în monopolul exercitării legii al violenței. Acum un an, președintele a multumit inițiatorilor violenței ilegale, solidarizându-se cu ei, iar anul acesta au semnat împreună un comunicat. Întrebă de ce a făcut-o, președintele a răspuns că în instanță se fac compromisuri. După părerea mea magistratura suferă — șeful statului — nu are dreptul să facă compromisuri și mai ales cu violența ilegală. Ceva ce să sugera în concluzie este nevoia de a ne dezvoltăm categoric de orice formă de violență, legală sau ilegală.

membru al G.I.D. și al A.C., care a fost arestat la 28 septembrie de către o patrulă a securității nr. 3 de poliție, agresat în timpul arestării și bătut la scutit de poliție. Agresia demonstrată de violență a avut evident un caracter spectaculos, de intimidare. Dină complicitate cu întrebări gen: de ce este împotriva comunistilor și a comunismului; a avut parte de mai multe amenințări cu moartea. Gheorghe Gavrilăscu nu este un caz unic. Avem printre noi și un lider sindical, care va avea omnia și si amintea-și propria lui experiență. În acest sens cred că nu trebuie să rămânem la a rezista dictonic a raportului dintre stat și violență, respectiv raportul dintre cetățean și violență, legitimitatea violenței fiind, într-o societate astfel ordonată, diferită de la caz la caz. Statul însuși, instituțiile sale și cei care reprezintă aceste instituții se raportează, la rândul lor, la legi, care au o natură și o dimensiune morală. Rețona această de responsabilități este poate cel mai dificil de reglat după o revoluție, dar reglementarea nu trebuie făcută în detrimntul unuia dintre cele două componente la care s-au făcut referiri. În detrimntul statului, cum nu făcut minerii — dar nici în detrimntul cetățeanului, sau cum, din păcate M.I. și alte instituții ale puterii au făcut-o nu doar la sfârșitul lui septembrie '89.

impliat, e complet anormal. D-l-o colonel, v-am ascultat, dar, vorbind despre legalitate, am vrea și noi să se aplice legea sindicatelor, în speță paragraful care spune că orice amenințare sau intimidare în organizarea structurilor sindicale este pedepsită cu închisoare de la 6 luni la 2 ani.

Distincția dintre instituție și omul care o reprezintă



ANDREI CORNEA: Tendința noastră, de doi ani încoace, este de a găsi țipul înșiră, care, evident, sînt alții decît noi însine. As dori să putem depăși nivelul prezentării acestor extremi de respectabile cazuri de agresiune a unor persoane, de amenințare, de intimidare. Ele există, sînt foarte păgubitoare și explozive, dar n-ar trebui să ne referim acum la ele. Problema e că noi credem cu toții că știm ce înseamnă democrația, credem că știm perfect ce înseamnă un stat civilizat. De fapt, nu știm, iar dv., sindicatele, nu știți foarte exact ce dacă zece mări centrale se află și cer demisia primului ministru sau a guvernului, avînd, tot dreptul să o ceră, tot nu este un lucru democratic ca primul-ministru și guvernul său să demisioneze. Dv., puteți să negociați o serie de lucruri, aveți tot dreptul în opinie, puteți să acuzați guvernul de toate relele cu putință, dacă ele se pot demonstra, dar să vă închipuiți că este în ilegalitate pentru că nu demisionază, asta nu este o democrație. Totuși este că toată lumea își închipuie că atunci cînd o forță violentă sau cu tendințe violente ne reprezintă propriile noastre idei și propriile noastre aspirații politice, această forță este justă. Or, dacă procedăm așa, riscăm să creăm un cerc vicios din care nu vom iesi niciodată. Închipuiți-vă, de exemplu, că președintele Iliescu — fără îndoielă, un pînă la poliție — ar fi demisionat. Locul lui ar fi fost luat de d-l Alexandru Bărlădeanu, și nu știu dacă

ar fi fost mai bine. Să presupunem că ar fi demisionat și Alexandru Bărlădeanu și în locul lor ar fi venit cel mai capabil om al acestei țări — eu nu-l pot numi, dar să admitem ipotetza, să bibe, să închipuim că după o jumătate de an, minerii ar fi putut veni din nou, sau poate nu minerii, ci soferii, celeristii, lucrătorii de la metrou etc. Problema fundamentală a democrației este aceea că trebuie să facem o distincție fundamentală între un om, care poate să fie nevrozic sau inferior demnității pe care o poartă, și instituție. Aici d-l Jorjache are perfectă dreptate. În România lipsește tradiția instituțională. Vreau să merg și mai departe. S-a demonstrat în ultimul secol — și Gandhi n-a fost un oarecare — că acțiunea nonviolentă a unor oameni hotărîți și curajoși este eficientă, chiar și în fața unor regimuri autoritare, totalitare.

PAVEL CĂMPEANU: As dori să fac o precizare. Sper că sîntem de acord că o societate nu poate supraviețui fără un minimum de ordine social. Această ordine se realizează printr-o distribuție de roluri sociale și de atribuții în conformitate cu legea. Dacă dispărca anumitor oameni în anumite circumstanțe este un lucru de înțeles, asta nu înseamnă că dispărca constituie un drept. Faptul că sînt dispărați nu-mi dă dreptul să ies în stradă și să exercit violență împotriva lui cred eu că poartă vina dispărării mele, fie că am sau nu dreptate. În fond, există modele de societăți democratice care se caracterizează, printre altele, și prin aceea că violența este controlată. O societate democratică nu poate fi bazată pe exercitiul liber al violenței. Ca să înțelegem, trebuie să înțelegem statul nu în sensul recuperării de către acesta doar a atribuțiilor lui, ci în sensul creării unui stat care merită și care a în stare să aibă încrederea noastră pentru felul în care folosește aceste atribuții. Nu putem confunda statul — de altfel o permanentă a societății — cu o putere tranzitorie. Putem distruge o putere, dar nu trebuie să distrugem statul. Or, revoluția din decembrie '89, care deosebite de celelalte țări unde a avut loc o schimbare a puterii de stat, a marcat distrugerea statului. Noi trebuie să reconstruim un stat care să merite încrederea noastră și care să poată să exercite atribuțiile. Persecutarea pe calea violenței nu ne va ajuta să înțelegem spre democrație. Violenta anarhică și democrația sînt antitetice.

Violența și instituțiile statului



GABRIEL ANDREESCU: Cred că n-ar trebui să vorbim altă despre mineriada, ci despre evenimentele de la sfârșitul lui septembrie, pentru că înconșierim un spațiu care trebuie interpretat la înțelegerea lui dimensiune și în raport cu care subiectul violenței anare nuantat, așa cum este în realitate. Violenta minerilor a fost urmată de acțiuni ale instituțiilor statului, care a acționat firesc și, succesiv, nefiresc: la de pildă o declarație a lui Gheorghe Gavrilăscu,

portantă. Vă expus cazul meu: Mi-a venit poliția acasă, s-au învîrțit în jurul blocului, au urcat la etaj și au spus în gura mare pe hol că sînt invitat la cercetări penale. Ung și să îl cită să te prezinti la poliție, și alta să audă vecinii că te cheamă la cercetări penale. M-au chemat la ora 4.00, am stat acolo ce pomană două ore. Nimic nu mi-a spus în acest timp pentru ce sînt chemat; mi-am pierdut răbdarea și am întrebat: Dină mi-au spus că e vorba de niste relații despre evenimentele din 24-27 septembrie. Nu aveam de dat nici o declarație. Am fost trimis să mai aștept, să mă mai gîndesc, iar pe hol mi s-a spus că pot fi să refuzăm dacă nu dau o declarație. Toate relațiile care mi s-au cerut s-au referit la data de 27 septembrie, și în care, în cadrul organizat, am avut un miting în Piața Revoluției. „Cu cine au fost, ce-ați făcut, ce lozinci s-au strigat?” Ultimul lucru, și cel mai grav pentru mine — după ce s-au terminat discuțiile, fără să-mi spună pentru ce am fost chemat — m-au dus într-o cameră, mi s-au făcut poze, mi s-au luat amprentele și am fost dat afară nepermîndu-mi-se să mă sînt cit de cit de mine.

Să audă toți vecinii că te cheamă la poliție



CONSTANTIN JUGANARE: Alianța Confederală Sindicală „14 Noiembrie”; Referitor la ceea ce spune d-l colonel, înțeleg că sună cum atit de cum am stat ieri, în Calea Rahovei, în prezența lucrătorilor politici, nu este vorba doar de violență fizică. Și cea psihică e în-

portantă. Vă expus cazul meu: Mi-a venit poliția acasă, s-au învîrțit în jurul blocului, au urcat la etaj și au spus în gura mare pe hol că sînt invitat la cercetări penale. Ung și să îl cită să te prezinti la poliție, și alta să audă vecinii că te cheamă la cercetări penale. M-au chemat la ora 4.00, am stat acolo ce pomană două ore. Nimic nu mi-a spus în acest timp pentru ce sînt chemat; mi-am pierdut răbdarea și am întrebat: Dină mi-au spus că e vorba de niste relații despre evenimentele din 24-27 septembrie. Nu aveam de dat nici o declarație. Am fost trimis să mai aștept, să mă mai gîndesc, iar pe hol mi s-a spus că pot fi să refuzăm dacă nu dau o declarație. Toate relațiile care mi s-au cerut s-au referit la data de 27 septembrie, și în care, în cadrul organizat, am avut un miting în Piața Revoluției. „Cu cine au fost, ce-ați făcut, ce lozinci s-au strigat?” Ultimul lucru, și cel mai grav pentru mine — după ce s-au terminat discuțiile, fără să-mi spună pentru ce am fost chemat — m-au dus într-o cameră, mi s-au făcut poze, mi s-au luat amprentele și am fost dat afară nepermîndu-mi-se să mă sînt cit de cit de mine.

Nu trăim într-un stat democratic

BOGDAN BOSSU, Confederația Inter-sindicală Națională Cartel ALEA: Violenta trebuie privită în contextul istoric de după revoluție. După cum guvernul trecut susținea că dreptate socială nu se poate face pentru că s-ar înălța democrația (în sensul că o lege a reacțiilor, zării pensilor vechilor nomenclaturist înseamnă o încălcare a democrației, fără să se urmărească cursul de evoluție pînă la o anumită poziție), tot așa mi se pare complet anormal să se discute despre violență într-un stat care ar trebui să fie democratic. Spun asta pentru că ceea ce au cerut minerii în mod violent a fost cerut în mod democratic, în masa tratative de către cinei confederații sindicale. Ar fi fost normal să rezolve o demisie. Ideea că nu trăim într-un stat de-

vocrație vine de sus, din anarh. E puțin de vorbit despre monopolul violenței la nivelul statului, cînd mecanismele statului nu funcționează. Vi se pare normal ca atunci cînd cineva scuză o încălcare a principiilor democratice, a legalității, avea persoana să fie atacată și agresată, iar poliția să afirme că nu găsește agresorul? Probabil omul s-a bătut singur, și-a rupt sternal și a stat de plăcere două-trei și jumătate în spital, iar cînd procuratura este sesizată, aceasta răspunde că faptul în sine nu e de competența ei. E ușor să afirmi că violența e nedemocratică, dar cînd aplici metodele democratice și constăți că deși ai dreptate, deși reprezintă pe cineva, totuși nu se aplică și nu funcționează mecanismele statului, există un zid al tăcerii și al dis-

Vina puterii e dublă



MHAI SORA: Se fac mereu referiri la numărul de voturi obținut de F.S.N. și de președinte la 20 mai. Înșă, în afară de numărul voturilor, există și un al doilea element care legitimează o putere. Acest al doilea element este mandatul. Mandatul limitat, poate nu întotdeauna datorită procesului idealic și mandatului, ci pe baza promisiunilor, viitorul mandat, care se angajează că va urma o anumită direcție. Este oare legitimat mandatul să schimbe direcția după ce a primit un mandat care-l limitează? Mă refer la faptul că cele 65 de procente au fost primite de F.S.N. pentru o promisiune, făcută o dată verbal și de mai multe ori prin alte mijloace, plecîndu-se de la o confuzie mostenită și cultivată, confuzia dintre partidul unic — în cazul

de față un monopol, și un partid cu pluralismul încorporat în sinele lui — care era coexistential cu statul. Declarîndu-se la un moment dat partid politic și, înțeleg în competiția electorală. Frontul a pus la bătaie toate mijloacele de care dispunea statul. A mîrșit cu acule, a micșorat săptămîna de lucru, a umplut magazinelor opined exportor produselor alimentare s.a.m.d. Toată această propagandă reală, nu verbală, a fost cofată cu o singură lozincă — Votai pentru linistea noastră! Costurile reformei ar fi trebuit discutate public cu alt mai mult cu cit încă din ianuarie exista dacă nu o lege a reformei, cel puțin un proiect cu două variante, una cu costuri foarte dure, cealaltă cu costuri destul de dureroase.

Politica se putea face pe față. S-a creat o situație de vinovăție în care o adevărată că vina fiecărui membru al societății este foarte mare, dar vina puterii este dublă. O dată fiindcă e și ea membră a societății societății și mai apoi pentru că este detentora puterii. S-a pus la un moment dat problema vinovăției. Se poate vorbi în această împrejurare a tuturor lucrurilor de vini punctuale? Există o rețea a vinovăției în care răspunderea a fost distribuită în așa fel încît pînă la urmă s-a dizolvat. Și nu cade asupra nici unei persoane. De asta se strigă mereu JOS ILIESCU! Pentru că el este singura persoană vizibilă care atrage asupra lui totul. Pînă cînd puterea nu va fi asuma deschis și public întregă răspundere, în confuzia asta în care nu există adevăr și moralitate, toate aceste lecții și toate întrebările de tîm — ce este democrația sînt lecții scurte, întrebări academice.

COLOCVIUL DE LA CRACOVIA ASUPRA MENTALITĂȚII POSTTOTALITARE ȘI CULTURII

MONICA LOVINESCU A COMPARA, A NE COMPARA

Intre 26 și 28 septembrie am participat la Cracovia la unul dintre cele mai interesante colocvii de la sfârșitul lui 1989 încoace, grupând scriitori, politologi, intelectuali din Est și din Vest pe tema Mentalității posttotalitare și cultură, organizat de Fundația pentru intrajutorare intelectuală europeană (Fondation pour une Entraide Intellectuelle Européenne) de la Paris și de Centrul Cultural Internațional de la Cracovia (The International Cultural Center).

Cu ce să încep?

Cu strălucirea asigurată colocviului de prezența unora dintre cele mai reputeate nume, fie ale fostei disidențe răsăritene (de n-ai fi să luăm drept pildă decât pe Adam Michnik, pe Gerekmek, anunțat, dar neputând să fie prezent din pricina alegerilor în pregătire la care candidază), fie ale eseiștilor și politologilor din Occident specializați în problemele comunismului?

Sau cu tristețea că acest colocviu a fost organizat de Fundația de la Paris cu prilejul încheierii activităților sale?

Cu bine justificata mândrie de a vedea că intelectualii români, departe de a fi mai prețioși decât ceilalți cu o reputație internațională înfinit mai răspândită li egual și — nu o dată — îl depășeau în această competiție a ideilor?

Sau cu ușoara dezamăgire de a vedea că nu se instaurează încă adevăratul dialog între cei care au trăit o experiență comună. Or, cred că doar din analiza comparativă a acestei inedite și atroce experiențe, Estul, cum spunea Andrei Pleșu, va putea să-și îndeplinească misiunea: „de a reda Europei propriul său trecut”. Sau, cum se exprima în intervenția sa Gabriel Liiceanu: „Cu toții am cunoscut Infernul și nu știm să vorbim despre el”.

De fapt, e probabil că dezamăgirea e aici deplasată: așa cum titlul o indică, descrierea primei mentalității posttotalitare și evoluția uneori mai riscantă, alteori mai normală, spre democrație.

Pentru ca toate aceste calificative („strălucire”, „reputație internațională”, „unul dintre cele mai interesante colocvii”) să nu rămână în vântul impresiunii al unei stări de spirit, cel mai bine ar fi să încep prin a enumera cei puțin o parte dintre cei prezenți.

Din Occident, Timothy Garton Ash, binecunoscutul specialist în problemele Europei Centrale și Răsăritene, colaborator la „Times”, „Spectator”, „New York Revue of Books”, autor al unor studii de referință.

Pierre Hassner, director la Centrul de Studii și de Cercetări Internaționale (C.E.R.I.), profesor la Fundația Națională de Studii Politice de la Paris, discipol privilegiat al lui Raymond Aron, ale cărui previziuni întru sfârșitul comunismului ni le amintea recent într-un număr din revista pariziană „Commentaire”. Într-o paranteză fiind spus, acest specialist în relațiile răsărit-apus, Hassner, a venit din România în Franța cu familia lui la vârsta de 15 ani, în 1948.

Pierre Kende, de origine maghiară, stabilit în Franța după eșecul revoluției din 1956, este și el director de cercetări la Centrul Național al Cercetării Științifice (C.N.R.S.), iar din 1990, co-directorul Institutului de la Budapesta dedicat Revoluției.

Profesor la Universitatea din Chi-

ago, Leszek Kolakowski este probabil cel mai cunoscut filosof polonez pe plan mondial și n-are nevoie de vreo prezentare.

Petr Kral, poet și eseist, exilat și el din 1968, ca și Antonin Liehm, directorul publicației „Lettre Internationale”, avea toate drepturile de a vorbi nu doar în numele Ceho-Slovaciei, dar, pentru primul, și al literaturii ei. Iar Jacques Rupnik asupra fenomenului totalitar de acolo. Reținem din lucrările sale „Istoria partidului comunist cehoslovac” din 1981, sau, în colaborare cu Pierre Hassner, „Totalitarisme”.

Și n-am citat decât puține nume. Pentru a putea accede mai mult spațiu prezentei românești, impresionantă și calitativ și numeric. Din România: Ana Blandiana, Stefan Borbely, Livius Ciocărlie, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, care alături de Kolakowski, a și prezidat lucrările colocviului, Cătrinel Pleșu, Andrei Cornea (de fapt, acesta din urmă venea din Statele Unite unde petrecuse mai multă vreme cu o bursă de studii). Din Paris, Mihnea Berindei, Virgil Ierunca și cu mine.

N-am stăruit atât asupra delegației românești doar din provinciale orgolii. E știut însă că în disidența răsăritenă, românii n-au ocupat un loc nici masiv, nici privilegiat (e, de fapt, un eufemism) și că ceilalți intelectuali ai răsăritului, fie nu-i prea cunoșteau, fie li chiar disprețuiau. Ivirea autor intelectual de prim plan, după Decembrie 1989, pe scena gândirii politice a constituit o surpriză pentru străinii care fie l-au întâlnit la alte colocvii — mă gândesc de pildă la reputația lui Gabriel Liiceanu la Paris sau la traducerea ce-au început să apară din operele altora, ca Octavian Paler, la impresia pe care o produce de fiecare dată Andrei Pleșu și bineînțeles nu doar ca Ministru al Culturii. Sau pentru esticii care au fost la București și au stat de vorbă cu cei de la Grupul pentru Dialog Social (Michnik de pildă). Când la acest congres s-a pomenit de „strălucii intelectuali români” surpriza mi se pare că s-a transformat în certitudine hrănită și de intervențiile lor. Nu doar printre cele mai substanțiale dar, și nu cred să fi fost numai impresia mea, cele mai la obiectul profund al dezbaterii — sau ceea ce ar fi trebuit să fie dezbaterea reală.

Oricât ne este de mare admirația pentru rolul și scrierile lui Michnik, nu cred că adevărata problemă a clipei de față să fie, de pildă, limbajul post-totalitar, deoarece — așa cum l-a răspuns și Timothy Garton Ash, în timp ce limbajul totalitar era caracterizat prin monopolul minciunii, cel post-totalitar exprimând pluralismul jumătăților de adevăr, nu se deosebește prea mult de cel occidental. Nici pericolul pe care, paradoxal, îl vede Michnik într-un fel de fundamentalism



catolic de tip „iranian” pentru Polonia nu ne convinge, venind tocmai de la cel care a scris despre biserica poloneză una din lucrările ce-o împacău cu stînga occidentală.

Mai justă intervenția lui Jacques Rupnik, observând că revoluția din '89 e prima care nu propune un model de societate, ci o restaurare a trecutului, sau răspunsul lui Pierre Kende care nu vede viitorul în restaurarea doar a unor tradiții naționale, adevărata soluție fiind de a fi mai curînd în reconstituirea unei colectivități naționale întemeiată pe valorile de bază ale democrației, ca: apărarea drepturilor omului, acceptarea celui-lalt și solidaritatea activă.

S-a discutat de asemenea despre necesitatea unei „instituționalizări a libertății”, pentru a se evita „jungla” unor libertăți individuale ce pot duce spre anarhie, ca și alte pericole, (deosebi) naționalismul sub forma lui sovînic, care pîndesc azi țările iberi amuțite și supuse opresiunii moscovite. Nu mai e nevoie să evocăm exemplul Iugoslaviei pentru a înțelege că, ori de câte ori se vorbește de evoluția posttotalitară, naționalismele și urle interetnice ocupă locul dinții în aprehensiunile observatorilor occidentali.

Poate și pentru că România se află pe unul din ultimele locuri în drumul spre democrație, românii sunt cei care au pus întrebarea de al cărei vâspună mi se pare că depinde înțelegul mers înainte: acela al crimelor împotriva umanității rămase nedecarate nejudicate, nepedepsite. Atunci cînd Ana Blandiana, cu gîndul mai ales la oroarea de la Pitesti, dar și la cele petrecute la Canal sau în celelalte închisori ale țării, și declarîndu-se de acord cu asemuirea actuală de Kolakowski între starea reală a Răsăritului și cea a Germaniei naziste după prăbușire, conchide că va trebui să ne organizăm singuri Nürnbergul nostru, atunci cînd Gabriel Liiceanu afirmă că orice ultiare înscamnă o complicitate cu crima și că doar un real proces al crimelor comuniste ne poate reda sensul justiției sociale, sau cînd Livius Ciocărlie cere ca intelectualul să revadă trecutul (al lui propriu în primul rînd) cu ferocitate, ne aflăm în fața adevăratei probleme a Estului, la care ceilalți nu par încă dispuși să adere.

Colocviul de la Cracovia mi-a mai îngăduit să constat că, în afara formelor de putere care la noi sunt mai departe de o dezolantă „originalitate” minciuna ca metodă de guvernămînt pîrînd a ne singulariza, alte aspecte pe care le socoteam specific românești

pot fi revelate și în țările pornite spre democrație cu un embrion de societate civilă, obținut de mai bine de zece ani în Polonia — și, deci, cu mai mari șanse de succes. De pildă, apologia iertării, sub pretexte creștine sau altele — iertare care nu se poate transforma decât în uitare, am regăsit-o și la unii unguri sau bulgari. Și din nou mi îngăduit să stăruie asupra necesității de a ne compara și trecutul și prezentul, și dificultățile și speranțele, cu cele ale vecinilor noștri, Cracovia constituind doar un preliminar încă timid.

E drept că la acest colocviu românii aveau motive în plus de reactualizare și a primejdiilor și a nădejdiilor. Tot colocviul a avut loc pe fundalul sosirii minerilor la București pe care noi participanții n-o puteam urmări decât prin flash-uri de radio și televiziune, în general britanice. În orice caz nu poloneze (din păcate nimeni dintre noi nu înțelegea sau citea poloneza). Ne intruncam la unul sau la altul în camerele de hotel, telefonam la București, aflam, ceas după ceas, că ceea ce începuse ca o reiterare a mișcării din iunie 1990 lua aspecte neașteptate împotriva regimului. Cu nădămurile, spalmele și apoi speranțele noastre, cu analizele noastre trunchiate, nedispunînd de presa, nici română, nici franceză, nici americană, așezam straturi de întineric și umbre peste soarele ce se topea pe acoperișul unei dintre cetățile cele mai frumoase ale Poloniei, dovadă în piatră și civilizație, că Europa nu se confundă cu împărțirea ei de pe Elba. Eram la Cracovia într-o Europă de veacuri spre care noi, de fapt, ne străduim doar să revenim. Dar știrile de atunci au fost și vor mai fi înlocuite prin altele și ne va rămîne probabil doar nouă, celor ce ne aflăm la acel colocviu, amintirea de a fi trăit acele evenimente grave ca într-un film mut, cu semnificații neclare.

Revin în încheiere la tristețea de o cu totul altă natură pe fundalul căreia s-a desfășurat acest colocviu: el coincidînd cu suprimarea „Fundației pentru intrajutorare intelectuală”, condusă la Paris nu doar cu competență, dar și cu o totală dăruire de sine de către Annette Laborey. Ideea Fundației se născuse în sinul Congresului pentru Libertatea culturii, creat în anul 1980 la Berlin de către intelectuali care nu urmau moda dogmatic-marxistă, pe atunci dominantă în Occident. Koestler, Simone, Raymond Aron, Pierre Emmanuel, Francois Bondy, René Tavernier voiau să opună adevărul asupra romanismului mitologilor optanșt-entuziaști cărora le căsuse pradă intelighenția occidentală. Mult mai tîrziu, cînd „Congresul pentru libertatea culturii” s-a desființat, a rămas această Fundație datorită burselor cărora intelectuali Centrului și Răsăritului Europei mai puteau sosi la Londra, în Germania, la Paris, pentru o gură de aer și de cultură. Cum Fundația Soros există acum în spitalele din centrul și răsăritul Europei, Fundația de la Paris își încheie existența, lăsînd în urmă un vid care nu vîd cum va putea fi umplut.

La biroul Fundației de pe bulevardul Beaumarchais de la Paris, nu va mai putea să bată de acum înainte nici un scriitor sau artist român, iar Annette Laborey, care urmărea în deplină luciditate, bună credință și pasiune scena intelectuală a răsăritului nu va mai putea deschide la nimeni.

Avest final, înainte de vreme, a adumbrat, pentru mine, și nu mi se pare c-am fost singura, lucrările colocviului asupra mentalităților post-totalitare ce s-a ținut la Cracovia. În acest început de toamnă.

Pe drumul încă plin de piedici care trebuie să ne roaducă înspre Europa și normalitate, pierdem cu toții, în Annette Laborey, un aliat prețios.

Intorși de la Cracovia, citiva dintre participanții la acest colocviu au avut amabilitatea de a ne împărtăși câteva impresii și concluzii personale asupra tematicii, climatului și direcțiilor de opinie constatate.

ANDREI PLEȘU

SÎNTEM

LUMI

INTERMEDIARE...

Prin Colocviul de la Cracovia s-a încheiat activitatea Institutului „Fondation pour une Entraide Intellectuelle Européenne”, fundație care, vreme de 15-20 de ani, a funcționat în Occident, având ca obiect ajutorarea intelectualității est-europene, sprijinită cu burse moderate, pentru a stabili contacte profesionale și umane, ceea ce, la vremea aceea, însemna o „injecție de oxigen”.

Fundația asta era, pentru noi, reprezentată de secretarul general al ei, dna Annette Laborey, care, ea singură, era o instituție. Annette Laborey a venit în România, cum mergea și în Polonia, și în Cehia, și în Ungaria, și în Bulgaria, în condiții de o precaritate absolută, cu un curaj extraordinar, practicând semiclandestinitatea, pentru a ajuta și pentru a fi prompt utilă lumii în deriziv în care am trăit atîta ani. Fundația și-a în-

cheiat activitatea, Annette Laborey însăși a pus punct acestui episod din viața ei, și nu fără melancolie, iar Colocviul de la Cracovia a fost un fel de încununare teoretică a unui efort instituțional îndelung. Și cred că-i datorăm un omagiu special d-nei Laborey, pentru felul absolut rar în care s-a dăruit unei vieți foarte aventuroasă în beneficiul intelectualilor din Răsăritul Europei.

Pentru mine, personal, experiența de la Cracovia, dincolo de faptul că a avut ca subtext permanent mizeria de la București, care se desfășura chiar în acele zile, a însemnat o mai limpede imagine despre ce ne leagă și ce ne desparte înăuntrul comunității fost comuniste. E frapant că multe lucruri ne leagă, neșteptat de multe. Și nu obosesc să apăs asupra acestui lucru, fiindcă ne-am creat o psihologie de păsări rare care trăiesc ceva nemăvăzută, care nu o experiență politică cu totul diferită de tot ce se întâmplă în Estul Europei, iar lucrul asta pentru cine umblă în teritoriile cu pricina, este fundamental fals. E frapant și de asemănătoare sint lucrurile și ce criză prelungită traversează această parte a lumii, desigur, cu accente diferite, cu parametri cantitativi diferiți, dar, în mare, cu același traseu. De pildă, în Polonia era evident că problema raportului între prețuri și salarii nu era deloc mai bună decît este la ora actuală în România. După cum lucrul asta pare că este valabil și în Cehia și Slovacia și peste tot. Deci, este clar că sîntem lumi intermediare, cu acel mod de tranziție și uneori greu digerabilă combinație de socialism rezidual, cu mici plombe capitaliste, care colorează o gură destul de policromă și destul de dizgra-

țioasă în forma asta intermediară, în care aurul, gaura și țipla, în fine, tot ce mai poate să intre într-o asemenea combinație sînt simultan prezente. Sînt însă și deosebiri. Deci, la aceleași probleme, totuși, reacții distincte. A fost evident, de pildă, că, la aceleași probleme, în lumea de acolo, n-a funcționat o „instituție” de tipul minerilor. Dacă se continuă așa, dacă minerii tot o să vină, nu mai e vorba de niște accidente. Lucrul începe să capete un aspect regulat. Un aspect sistematic. Și te întrebi dacă nu sînt de invitat definitiv în Parlament, ca parlamentari, care să tranșeze chestiunile politice, fără să mai facă naveta asta obositoare pentru toți mirii ce. Deci, acolo, acest tip de reacție „latină”, ce să vorbesc eufemistic, promptitudinea asta a haosului, spontaneitatea cu care se pune în mișcare o reacție de masă bezmetică nu e de perceput. Nu pot să-mi explic de ce. Sau, pot încerca să-mi explic. Poate că e vorba de alt tip de tradiții politice, de o educație politică și democratică ce nu demarat mai demult și care nu o consistență pe care noi nu o avem. Și acolo există greve, și acolo există mișcări de nemulțumire. Nu-i vorba că acolo lumea e placidă. Dar totul e deja integrat într-un sistem în care protestul, nemulțumirea, contestația nu au un caracter dezordonat și nu au un caracter care pare să pună în discuție soliditatea instituțiilor create. Îndrăznesc să spun că diferența de atmosferă și de ton, cuplata cu omogenitatea problemelor, a apărut și în felul în care delegația română s-a prezentat la acest colocviu. Eram foarte speciali. Foarte diferiți. Adică, tonul general al colocviului era acela al unei modernități destinate. Se discutau teorii, se discutau probleme concrete, se dădeau exemple, se făceau ilustrații, dar totul într-un stil care era al unei dezbateri a cărei axă era ideea de toleranță, ideea de evoluție progresivă către o democrație tot mai stabilă și, în general, un efort de a armoniza lucrurile, stabilind, de fiecare dată, obstacolele care se pun în calea acestui efort. Delegația română a avut un sunet patetic în această atmosferă. Adică, am făcut figură aparte prin citiva dintre vorbitorii delegației noastre, în sensul că tonul a fost înfini, mai apăsător și mai tenebros, monologul a

fost mult mai prezent decît disponibilitatea pentru dialog, și patosul local mult mai masiv decît problematica europeană. Intructiva, noi am lăsat impresia că ne-am dus la acel colocviu cu problemele noastre locale și că sîntem alți de apăsări de un destin regional, înțit nu avem încă suficientă deschidere pentru o problematică largă. Eu nu fac un reproș delegației române prin asta. Dimpotrivă — am ajuns să mă întreb dacă nu sîntem, totuși, un caz aparte. Cu totul aparte. Dacă istoria comunismului în România n-a fost cumva, și se pare că există date care să încurajeze această imagine, mai dramatică decît în toate celelalte țări. Dacă nu cumva Piteștiul, Jilava, Gherla sînt episoade fără corespondent în celelalte țări foste socialiste. Și dacă nu cumva, împreună cu Rusia, nu constituim un bloc al ororii, încă neasimilată de noi înșine și care ne dă un profil cu totul distinct în acest efort al Europei de Est de a se europeniza foarte rapid. Noi nu ne-am lămurit încă propriile noastre traume, avem aspectul unei societăți sîngerinde. În orice caz, asta-i imaginea pe care o oferim și s-ar putea să avem un temel pentru asta. Poate că nu este un simplu accident că problema integrării noastre în Europa are dificultăți. Noi nu sîntem noi înșine în punctul în care să ne privim cu suficient calm și să avem senzația unei istorii asimilate care poate intra într-o nouă etapă. Noi nu ne-am asimilat încă istoria și atunci facem această figură de oameni traumatizați, de oameni loviți care sînt încă în dezbateri cu ei înșiși și care se miră că lumea nu participă la această dezbateri. Sigur că lucrul se poate discuta indefinit. Noi n-am avut 11.000 de intelectuali care să fie făcuți șoferi, ca în Praga, după '68. Și e riscant să alunechem pe o pantă de autocompașune în care să spunem: la noi s-a suferit cum nu s-a suferit nicăieri! Pentru că suferința e, din păcate, un lucru destul de răspîndit, iar în ceea ce se numea lagărul socialist a fost o experiență cotidiană. Dar există câteva acușări, câteva episoade acute ale acestei suferințe care, se pare, ne singularizează și care ne fac să avem o voce altă de gravă și o anumită singularitate în Europa care începe să se constituie.

GABRIEL LICEANU

O POZIȚIE

PRIVILEGIATĂ

ÎN SENS

NEGATIV

Temele abordate la recentul Colocviu de la Cracovia vizau mai degrabă viitorul și, într-o oarecare măsură, unele efecte secundare, evitîndu-se problema care mie mi se părea cea mai importantă și încă nerezolvată — procesul comunismului. Am ajuns să folosesc cu prudență această sintagmă, pentru că am observat că ea trezește reprezentări vindicative. Or, aceste reprezentări vindicative, care sînt complet false, se asociază cu ideea că oroarea pe care noi am trăit-o vreme de 40 de ani trebuie de acum îngropată și că lucrurile trebuie privite din clipa actuală înainte. Dar eu nu cred că prezentul și viitorul nostru pot fi despărțite de o bună lămurire a trecutului. Necesitatea acestui proces ar rezulta din faptul că România a avut altă experiență decît celelalte țări din Est, o poziție privilegiată în sens negativ, și că ceea ce am trăit noi aici se inseră într-un registru de excepție, alături de cel al Uniunii Sovietice. Nici o altă țară din Est n-a cunoscut sistemul nostru concentrat, în nici o altă țară din Est n-au existat Pitești, Alud, Gherla, Canalul. Și poate așa se explică faptul că ceilalți participanți la Colocviu au refuzat aproape în mod tacit, dar ei se poate de explicit, să vorbească despre acest subiect. În intervenția mea, am spus că procesul comunismului înseamnă, în primul rînd, o omagiere a memoriei și o încercare de refacere a noțiunii și sensurilor justiției sociale. O societate nu poate trăi în condițiile în care erima nu este condamnată public, decît cu riscul ca ea să recadă oricînd la nivelul erimei nesancționată. Procesul comunismului n-ar însemna decît o aducere în cunoștință publică a unor crime făcute împotriva umanității fără a presupune nici o clipă răzbunării sau, cum se spune, vinătorii de vrăjitoare. Cîă vreme acest lucru nu se petrece, injustiția socială stă la pîndă și erima devine un lucru justificabil.

Tot la Cracovia am spus că fac parte dintre cei care, imediat după decembrie '89, au vorbit, într-un mod simbolic și lipsit de orice urmă de pragmatism și de implicare în concretul unui proces judi-

ciar, despre ororile comunismului și despre culpa noastră colectivă, făcînd, bineînțeles, distincție între culpa celor care au făcut și culpa celor care au făcut răul cu mina lor. Din tot acest tip de discurs, s-a reținut, în general, că este vorba de o lipsă a vinului: din moment ce toți sîntem vinovați, nimeni nu este mai vinovat în mod special. Dacă această este concluzia, atunci trebuie spus în mod foarte clar că, între culpa complicității prin tăcere și culpa crimei active, între culpa unei lășități și culpa arhitecturii ororii și a executantului ei, este o distanță uriașă. Iar dacă această distincție nu este făcută, riscăm să trăim într-o magmă și într-o miză etică din care nu ne vom salva niciodată și, din acest motiv, nu ne vom putea apăra niciodată într-un orizont limpede în care să putem construi ceva.

În esență, deci, nu înțeleg ce ne dă dreptul să folosim două măsuri diferite, una pentru fascism și alta pentru comunism. Și nu înțeleg cum de este cu puțință să existe un proces de la Nürnberg și urmărirea fără prescripție a unor criminali, pe tot globul, iar criminalii de aceeași anvergură să trăiască, nestîngeriiți, în mijlocul nostru.

La un moment dat, la Cracovia, Monica Lovinescu a amintit că Mircea Vulcănescu, în închisoare, înainte de a muri a spus: „Să nu ne răzbumăm. Dar n-a spus nici o clipă Să ne uităm”. O societate poate să-și ierte călăii, dar nu poate să-și uite victimele. Iar noi, evitînd acest proces al comunismului, riscăm lucrul cel mai grav: să uităm deopotriva și călăii, și victimele. Cîi privește lectarea, ea nu poate surveni decît după aducerea la cunoștință a faptelor care trebuie să fie lertate și, nota bene, victimele sînt cele care trebuie lertate dacă vor să lerte sau nu.

Revenind la Colocviul de la Cracovia, pot să vă spun că reacția celorlalți față de această problemă a fost de tăcere, iar în pauză, de priviri mirate. „La ce crime împotriva umanității vă puteți referi?” m-a întrebat într-o pauză un american de origine maghiară. „A făcut Ceaușescu asemenea crime?”... Ca și cum comunismul s-ar fi instalat în 1965, odată cu venirea lui Ceaușescu, iar el, maghiarul, n-ar fi cunoscut stalinismul.

Din toate discuțiile de la acel Colocviu am văzut că pe intelectualii din Est îi preocupau problemele xenofobiei, ale naționalismului, ale limbajului posttotalitar. Plutea o atmosferă de neputință intelectuală tipică: era un mod educat și plătios de a discuta lucruri care ne priveau direct un mod de a refuza adevărurile cele mai dramatice cu care am fost și continuăm să fim confrunțați. Sau poate că noi avem această poziție privilegiată în negativ între toate țările Estului, poziție care ne face să fim în continuare singularizați și confrunțați cu probleme ale violenței, dezbaterii și manipularii, așa cum nu sînt confrunțați nici cei din Cehia-Slovacia, nici cei din Polonia, Ungaria sau Bulgaria.

ANDREI CORNEA

FIN DE SIECLE

Doi lucruri mi s-au părut remarcabile la Colocviul de la Cracovia: mai întii, atmosfera de fin de siècle, Mulți intelectuali din Est și citiva din emigrație păreau să-și dea seama și o spun, mai mult sau mai puțin explicit, că rolul lor de „maîtres penseurs” se apropie de sfîrșit, că menirea inteligenței de a influența viața politică și socială în mod fundamental se pare că s-a încheiat. Se simte la această apariție publică a Fundației pentru Ajutorarea Intelectualității Europene (Fondation pour une Entraide Intellectuelle Européenne) că se termină o epocă și că, de acum înainte, intelectualul trebuie să aleagă: ori să devină politician și atunci să se specializeze și să facă politica în mod profesional ca în Vest, ori să revină la uneltile lui și să facă cultură, să facă știință. Din acest punct de vedere cazul lui Adam Michnik este foarte revelator. În momentul de față Michnik este un politician care nu vrea să facă politică în chip tradițional, care se vrea să rămîie intelectual și care e tot mai prins în contradicția dintre natura sa de intelectual și activitatea politică. Discursul lui, bunăoară, care a fost primit cu oarecare rezervă, marchează o anumită dramă — el spune că nu e corect să vorbim despre posttotalitarism și că, de fapt, ar trebui să vorbim despre un intertotalitarism. Treceam de la un totalitarism comunist și un limbaj al propagandei comuniste, la un limbaj, pentru Polonia, în orice caz, al unui totalitarism sau autoritarism creștin, catolic, naționalist, deci la un limbaj cu inversare de semn. În această situație, sigur că intelectualul nu-și mai găsește nici un rol. Și chiar dacă discursul lui Michnik era exagerat, problema e serioasă.

Ai doilea lucru legat de Colocviul de la Cracovia la care aș vrea să mă refer privește participarea românească. Au fost acolo Gabriel Liceanu, Andrei Pleșu, Liviu Ciocărlie, Ana Blandiana, Ștefan Borbely și eu, iar din emigrație Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și Mihnea Berindei. Ceea ce ne-a frapat pe noi, dar se pare că și pe ceilalți, a fost tonul pasional, fie liric, fie pur și simplu pălîmăș și onora dintre discursurile românilor, precum și apariția unor teme care în restul fostului bloc socialist nu apăreau sau apăreau într-o manieră mult mai puțin pregnantă. Poate părea curios, dar chestiunea care ne tot frămîntă pe noi, procesul comunismului, la care al noștri se refereau, era înțeleasă, de ceilalți, mai degrabă ca o răzbumare ori doar încercare de a face proces anumitor persoane. Cîi privește problema istorică a procesului unei ideologii, a unui sistem, acest lucru nu era pus la îndoa-

lă de nimeni, iar alții au și făcut-o înaintea noastră. Ceea ce îi frapa însă era angajamentul nostru pălîmăș într-o asemenea chestiune. Probabil că aveau sentimentul că noi nu ne-am făcut propriul nostru proces de conștiință și că nu știm încă ceea ce sîntem și de aceea sîntim nevoia să ne exteriorizăm în felul asta. Deci, am fost originali din punctul acesta de vedere. Și în legătură cu asta, chiar vreau să spun că ar trebui să înțelegem o dată pentru totdeauna că detestetele așa-zisei democrații originiale despre care tot vorbim de un an și jumătate nu se datorează numai nefericitei combinații caracterologice a președintelui Hiescu sau altora din jurul lui, ci, în bună măsură, se datorează nouă înșine, experienței noastre istorice și felului nostru de a fi, pe care nu l-am pus încă în ordine.

Ce ne lipsește poate nouă, ce face ca problemele noastre să fie mai dramatice și să nu fim nici măcar în Europa Centrală, este faptul că la noi nu se distinge clar, după părerea mea, între instituție și persoana care îndeplinește o anumită funcție. De fapt noi nu avem instituții. Instituțiile noastre au fost schimbate, deplasate, înființate și nu s-a creat respectul în masă pentru instituții; ered că nici printre intelectuali. Îmi aduc aminte că anul trecut cînd s-a țînut un mare miting la Timișoara se striga „Jos Hiescu”, „Jos Guvernul”, „Jos Parlamentul”, ceea ce era ei pe ce să se întimplă acum cînd au venit minerii. Or, așa ceva este inacceptabil. Trebuie să accepți că o instituție poate să funcționeze prost, că ea poate să fie reprezentată nu de cei mai îndreptății oameni, dar instituția în sine rămîie instituție. E aici o veche doctrină a Bisericii de care ar trebui să înțelegem seama: un preot chiar dacă e nevrednic, poate totuși oficia tainele. Valabilitatea tainelor rămîie, instituția are o valoare dincolo de omul care o reprezintă. Și tocmai acest lucru dă soliditate unui stat. Dar și convingerea oamenilor că dacă există o lege — mă refer și la guvernanti și la guvernati — legea trebuie respectată, nu se face compromisuri cu legea.

În general, pare limpede că există un impas pentru toate țările postcomuniste. Sînt probleme grave economice și sociale care n-au fost bătute. Toată lumea și-a închipuit că va merge mai ușor decît s-a înțimplat, iar situația a fost destul de grea chiar și într-o țară ca Polonia în care au fost ajutoare substanțiale și demarajot s-a făcut mai din timp și într-un chip radical. Pe termen lung, eu sînt optimist mai ales după prăbușirea „durilor” din URSS dar, pentru momentul de față se vede clar că reformele sînt mult mai costisitoare social decît se credea. Iar Occidentul nu este alt de dispus să dea bani precum ne închipuim. Și sigur că, dacă Occidentul își va face o listă de priorități în capul listei va figura URSS-ul, pentru că acolo sînt interese mari în joc și nimeni nu-și poate permite să albe, de pildă, minerii la Moscova.

PROIECTUL EDITORIAL CENTRAL ȘI EST-EUROPEAN (CEEPP)

SCOPURI. Proiectul editorial central și est-european a fost întemeiat în 1986, propunându-și drept scop redresarea cititorilor dintre profunde probleme culturale determinate de scindarea Europei după cel de-al doilea război mondial. Proiectul își propune să contribuie la remedierea efectelor culturale ale represiunii politice din Europa centrală și răsăriteană din ultimele patru decenii și, totodată, să sporească șansele unei „piețe comune a spiritului” în Europa, încurajând libera circulație a literaturii, a informației și a cercetării pe întregul continent.

În urma seriei de „revoluții” din 1989, libertatea de gândire, de expresie și de publicare au devenit în unele părți, pentru întâia oară, o realitate pentru milioane de oameni din centrul și din estul Europei. Cele mai multe dintre barierele artificiale așezate între „Est” și „Vest” au dispărut. Numai că moștenirea acestei scindări postbelice nu poate fi lichidată de la o zi la alta, iar în sfera culturii, la fel ca în viața socială și economică a acestor țări, rapide schimbări au determinat nu numai noi posibilități, ci și probleme noi. Pentru această perioadă de tranziție, consiliul director al CEEPP consideră că Proiectul îi stău în față noi însemnate îndatoriri. În vederea realizării țelurilor sale, CEEPP continuă:

— să încurajeze publicarea unor cărți și periodice de cea mai bună calitate, în limbile Europei centrale și estice, acordând sprijin și făcând sugestii redactorilor și editorilor;

— să promoveze traduceri din și în limbile Europei centrale și estice, mijlocind circulația informației și acordând sponsorizări;

— să contribuie la o mai bună înțelegere în Apus a culturii și istoriei Europei Centrale și de Răsărit sprijinind publicarea de cărți și periodice privitoare la această zonă.

ORGANIZARE. Fiind la origine administrat de Investiția pentru Cooperare Europeană din Bruxelles, CEEPP este acum o organizație de ajutorare cu sediul în Anglia, la Oxford. Activitățile Proiectului sînt controlate de un Comitet de curatori: Sir Ralf Dahrendorf (președinte), fost director al Școlii Economice din Londra, acum decan al Colegiului St. Antony din Oxford; François Furet, președinte al Fundației Saint Simon din Paris și profesor la Universitatea din Chicago; Timothy Garton Ash, specialist în problemele centrului și estului Europei și membru al Colegiului St. Antony din Oxford; Raymond Georis, secretar general al Fundației Culturale Europene și director al Investiției pentru Cooperare Europeană; Jane Kramer, corespondent european al lui „New Yorker” (cu sediul în Paris și New York); Laurens van Kroyvelen, director al editurii Meulenhoff din Amsterdam și Per Wastberg, scriitor și președinte al P.E.N. International (Stockholm). Secretara Comitetului director este Elizabeth Winter, editor adjuncți la „Times Literary Supplement” și director al Proiectului între 1986 și 1989.

Intrunirile Comitetului director, unde se discută orientarea Proiectului și se iau hotărâri de fond, au loc de două sau de trei ori pe an. Directorul pentru chestiunile curente este Sally Laird, fost editor al Indexului asupra Cenzurii, ajutată de Maria Williamson.

RESURSE. Resursele pentru activitățile și coordonarea Proiectului provin de la Fundația Ford, Fundația Culturală Europeană, Fundația Rockefeller, Investiția Rockefeller Brothers, Investiția pentru Societatea Deschisă, Fundația MacArthur, Funda-

ția Calousta Gulbenkian și Fundația Praemium Erasmusianum.

ACTIVITĂȚI

Subvenții. Principala activitate a CEEPP constă: a. în identificarea unor edituri și periodice care merită sprijinul Proiectului și au nevoie de el și b. în găsirea modului celui mai potrivit de a le ajuta. Optzeci la sută din fondurile Proiectului sînt consacrate anual subvenționării redacțiilor, editurilor și traducătorilor. Dintre acestea majoritatea sînt dedicate sprijinirii publicațiilor în limbile Europei centrale și estice (în special în cehă, slovacă, maghiară, poloneză, română, bulgară și sîrbo-croată). Se acordă prioritate publicațiilor din domeniul literaturii, al criticii, al politicii curente, al istoriei și al științelor sociale.

Subvențiile pot fi acordate fie pentru a contribui la publicarea unor titluri (inclusiv traduceri), fie pentru a achiziționa utilități. Înainte de 1989, majoritatea subsidiilor din această categorie erau pentru a sprijini publicațiile clandestine sau pe cele din emigrație. De atunci încoace un număr de subvenții au fost acordate fie pentru a contribui la instituirea oficială a unor publicații pînă atunci „underground”, fie la întoarcerea în patriile respective a unor editori din emigrație. Proiectul ia însă în considerare și solicitările unor publicații care au fost înainte complet finanțate de stat.

Un număr mai mic de subvenții este acordat în fiecare an unor edituri din Apus pentru a sprijini traducerea unor lucrări literare sau științifice scrise în limbile Europei centrale sau răsăritene sau publicarea de periodice interesate de Europa de Est.

În toate cazurile, hotărîrea de a acorda o subvenție este luată de către Comitetul director, pe baza unor criterii bine documentate și a propunerilor făcute de consultanții și de experții CEEPP. Primul lor criteriu este calitatea lucrărilor în chestiune și calitatea editorului sau a traducătorului implicat. Nevoile reale ale publicației subvenționabile, precum și disponibilitatea unor altor fonduri sînt stabilite în urma unei atențe examinări.

Promovarea traducerilor. Un rol în plină dezvoltare al CEEPP este acela de a atrage atenția editorilor din Vest asupra unor scrieri importante, literare ori științifice, din Europa Centrală sau de Est. În cererea de a recomanda traducători, CEEPP a prospectat disponibilul de traducători și de traducători și își procură, de la experții săi, referate de carte și esanțioane de traduceri. Proiectul urmărește stabilirea de contracte altă cu traducători, cit și cu editori interesați să-și sporească listele de traduceri din limbile centrale și est-europene. Din 1987, ca o componentă a politicii sale de promovare a traducerilor, CEEPP a sponsorizat două burse de traducători pe an la „Institut für die Wissenschaften von Menschen” din Viena.

Publicitate și informare. Din 1986, CEEPP a acumulat o informație considerabilă asupra publicațiilor din Europa de Centru și Est și asupra traducătorilor din limbile respective și totodată a constituit o largă rețea de contacte între editori, redactori și traducători, atât din Est, cit și din Vest. CEEPP urmărește, pe diverse căi, să facă cunoscute nevoile celor care publică în Europa Centrală și de Est și este bucuros să împărtășească informațiile pe care le deține altor organizații și persoane cu țeluri analoge.

PUBLICAȚII

Periodice. Printre revistele și ziarele publicate cu sprijinul CEEPP în limbile Europei Centrale și Răsăritene se numără între altele „Lidové Noviny” (Praga), „Revolver Revue” (Praga), „Zeszyty Literackie” (Paris și Varșovia), „Arca” (Cracovia), „Holmi” (Budapesta) și „Agora” (Philadelphia). Periodicele în limbi occidentale sprijinite de către CEEPP sînt „Crosscurrents” (Michigan), „Lettre Internationales” (Paris, Roma, Madrid etc.), edițiile pentru Europa de Est ale lui „Social Research” (New York), „Approximações” (Brazilia) și „Acta”, buletinul Centrului de Documentare pentru Promovarea Literaturii Cehoslovace Independente (Scheinfeld).

Cărți. Printre editurile care au primit subvenții CEEPP pentru publicațiile în limbile Europei centrale și estice se numără: „68 Publishers” (Toronto), „Kozmivny” (Londra și Praga), „Index” (Köln), „Res Publica” (Varșovia), „Znak” (Cracovia), „Ankes” (Londra), „Humanitas” (București), „Knjizevna Zajednica Novog Sada” (Novi Sad).

Subvenții pentru publicații au fost acordate și unor instituții ca: Charta 77 Foundation (Suedia), Fund for the Continuity of Polish Literature (Paris) și Institute of Contemporary History (Praga).

Titlurile de cărți publicate sau pe cale de a fi publicate cu ajutorul acestor subvenții sînt mult prea numeroase pentru a fi enumerate aici, dar printre ele se află Istoria Cehoslovaciei Moderne (în cehă) de Petr Pithart, Principalele curente ale marxismului (în poloneză) de Leszek Kolakowski, operele complete (în cehă) ale lui Jan Patočka și scrieri de Havel, Milosz, Brodski, Venclova, Mlynář, Konrad și mulți alții.

Traducerile din limbile Europei Centrale și estice publicate (sau urmînd să fie publicate) cu ajutorul CEEPP sînt următoarele:

- Béla Hamvas, Karneval (în franceză și germană),
- Jozef Tischner, Drama umană (în germană),
- Elemér Hankiss, Diagnostiki (în franceză),
- Jadwiga Staniszkis, Ontologia socialismului (în engleză),
- Jozef Tschner, Drama umană (în germană),
- Ladislav Klíma, Marele Roman (în franceză),
- Karel Capek, Teatrul (în franceză),
- Ana Blandiana, Poeme alese (în engleză),
- Paul Goma, Copilăria mea la poarta neînștii (în engleză),
- Între Est și Vest, Scrieri din Kultura (în engleză), precum și antologii de proză scurtă din Polonia, România, Iugoslavia, Bulgaria și Ungaria (în olandeză).

SOLICITĂRI: Editorii, redactorii, traducătorii și autorii care împărtășesc scopurile Proiectului și doresc să se adreseze CEEPP pentru a primi fonduri sînt rugați să scrie Directorului Proiectului (Sally Laird), Central and East Publishing Project, St. Antony's College Annex, Belsyre Court, 57 Woodstock Road, Oxford, Ox 2 6HQ, England, tel. 865-310793, fax 865-311021, furnizînd următoarele informații:

1. — datele esențiale asupra solicitantului
2. — date amănunțite asupra obiectului solicitării
3. — date exacte asupra prețului de cost
4. — date amănunțite asupra surselor actuale sau potențiale de finanțare în anul curent (însoțite, cînd este cazul, de un istoric al finanțării în general).

UNIVERSITATEA CENTRAL EUROPEANĂ împreună cu FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

anunță programul:

ISTORIA ȘI FILOZOFIA ARTEI ȘI ARHITECTURII ÎN EUROPA CENTRALĂ

Programul are ca scop o mai bună înțelegere a unicității și bogăției artei din Europa Centrală înlesnind întîlnirea dintre studenți și profesori din Europa Centrală și de Vest. Se vor aborda subiecte din următoarele domenii: **filozofia artei, istoria artei, arhitectură, arte decorative, restaurare și conservare.** Cursurile se desfășoară în limba engleză.

Durata cursului: **12 săptămîni**

Programul este post-universitar dar pot fi luate în considerare și cererile unor studenți.

Așteptăm cereri din partea istoricilor de artă, specialiștilor în arte decorative, arhitecților, restauratorilor, filozofilor și criticilor de artă.

CONDIȚII DE ÎNSCRIERE:

— formular completat — curriculum vitae

— scrisoare de recomandare trimisă direct pe adresa Fundației într-un plic pe care se va scrie

ARTS

— cunoașterea limbii engleze (scor TOEFL sau scrisoare de recomandare din partea unui profesor de engleză)

Informații suplimentare și formulare vă stău la dispoziție la sediile Fundației zilnic între orele 14:00 și 17:00

Termenul limită de primire a dosarelor: **12 noiembrie 1991.**

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ
București 71102, Calea Victoriei 133, C.P. 22-196, telefon 506325

Timișoara, P-ța Victoriei 2, etaj 3, telefon 961/36194

Iași C.P. 1356, Of. Poștal 6, telefon 981/45610

Cluj 3400, str Galaxiei 1 A, telefon 951/17110

PETRU CREȚIA ROBERT CONQUEST, THE GREAT TERROR, A REASSESSMENT LONDRA, 1990

Când m-am gândit că ar fi bine să prezint cititorilor noștri cartea lui Robert Conquest Marea Teroare. O reevaluare, care reprezintă a doua ediție, apărută în 1990, a unei cărți publicate întâia oară în 1968, nu știam că o voi face pe fundalul evenimentelor care s-au desfășurat în Uniunea Sovietică între dimineața zilei de 19 august și clipa de față. Atât de valoroasă în sine, cartea capătă astfel un spor de semnificație pe care voi încerca să-l analizez.

Marea Teroare reprezintă, în cele 500 dense pagini ale ei, singura expunere completă și adâncită de până astăzi a activităților repressive exercitate de Stalin și de colaboratorii săi apropiați asupra întregii Uniunii Sovietice între 1924 și 1953 și cu deosebire în timpul marilor terori din a doua jumătate a anilor '30. Autorul, prin această cea mai importantă contribuție a lui, încununează o viață închinată analizării fenomenului sovietic, îndeosebi sub aspectul relației dintre puterea comunistă și ansamblul, crâncen asupra și exploatat, al corpului social.

Iar volumul care urmează să fie înfățișat acum este cu mult cea mai importantă contribuție la cunoașterea teroarei și a genocidului stalinist, o carte scrupuloasă în documentare, echilibrată în judecăți, scrisă fără retorica indignării, dar și fără o excesivă detașare. Intrutotul de o ținută magistrală, un nobil rod al tradiției istoriografice britanice în ce are ea mai exemplar.

Prima ediție, întemeiată pe analiza critică a materialelor neoficiale publicate în Occident și furnizate de emigranți și de defecitori, se cerea largită și verificată cu scrierile apărute clandestin în Uniune la cumpăna dintre anii '70 și '80, precum și de toate publicațiile sovietice din recenta perioadă a glasnost. Robert Conquest nu-și ascunde, în prefața, satisfacția de a constata că faptele și interpretările prezentate în prima ediție se află larg confirmate. Iar pentru noi lucrul reprezintă garanția unei solide metodologii și a unei rare pătrunderi în viața unei lumi atât de străine de cea a Occidentului.

Ceea ce descrie Conquest, în amănunt și în adâncime, este distrugerea deliberată și sistematică a societății care a început în 1917, odată cu lovitură de stat bolșevică, și a continuat de-a lungul anilor '20 și '30, atingându-și culmea în răstimpul 1935-1938 și care a lăsat țara zdrobită împreună cu popoarele ei, părăgînd economia, cultura, relațiile sociale și, pentru o vreme, chiar armata. Pentru întreaga perioadă stalinistă bilanțul de morți se ridică spre cincizeci de milioane de oameni, bărbați, femei și copii, echivalentul pierderilor dintr-un război nuclear. Mobilul: instituirea autoorației absolute. **Mijloacele:** teroare sub toate formele ei. **Rezultatul:** o societate atât de grav vulnerabilă încât eliberarea la care asistăm azi n-o poate vindeca, oricât de optimiști am fi, decât după o lungă convalescență, cu sorți de izbândă încă greu de apreciat.

Conquest înfățișează pe îndelete întregul proces: asasinarea lui Kirov, lichidarea succesivă a opoziției reale sau doar potențiale, fie ea din armată, din partid, din rîndul intelectualității sau al țărănimii. Pentru aceasta Stalin și acoliții lui au recurs la două metode distincte.

Prima este aceea a marilor procese publice, niște vaste înscenări în care inculpații mărturiseau vina imaginare, adesea neverosimile, făcînd confesiuni obținute prin tortură sau șantaj și destinate să mistifice atât opinia publică dinlăuntru cât și pe cea dinafară și să instituie, în mod diversionist, drept responsabil al tuturor neajunsurilor și eșecurilor sistemului niște instrumente mai mult sau mai puțin docile ale lui.

Uneori, chiar pe aceia care propuneau soluții oarecum mai raționale. Trebuie însă să spunem aici, apăsător, că oricît de arbitrar ar fi fost aceste procese din 1936, 1937 și 1938 și oricîtă suferință ar fi adus victimelor lor, aceste victime, în marea majoritate a cazurilor, fuseseră ele însele oameni care ordonaseră fără nici un scrupul exterminării în masă și care au ca atare un titlu mai mic la compasiunea noastră, cu atât mai mult cu cît Stalin nu s-a oprit la eliminarea vechilor cadre bolșevice ale Revoluției, ci a implicat, succesiv, și pe exterminatorii acestora, oamenii aduși de el la putere, stalinști devotați și din ce în ce mai nemiloși.

Dar aceste spectacole politice de mare anvergură n-au fost regizate de Stalin decât în scopuri de propagandă și de înfricoșare. Grosul lichidărilor a avut loc în culise, prin judecăți, arestări și execuții sumare (cazul, între altele, al generalului Tuhačevski și al cadrelor superioare ale armatei). Or, dacă toate acestea s-ar fi mărginit la o serie de lichidări, oricît de brutale și oricît de nedrepte, circumscrise în sfera puterii, ne-am afla în fața unui caz curent în istorie și nu am putea vorbi despre Marea Teroare. Ea a fost mare și crîncenă pentru că s-a extins, progresiv, la întregul corp civic, necrușînd nici o categorie socială ori profesională și cuprinzînd în nimicirea ei milioane de inocenți. Unul dintre marile merite ale cărții lui Conquest este tocmai acesta: de a nu fi dat înapoi (și încă într-o vreme în care, la prima ediție a lucrării, opinia publică occidentală era net ostilă sau opacă unor asemenea dezvăluiri) de la a descrie teroarea în toată extensia ei. Aceea care rezidă în fapt, fără precedent, că autocratul mutilază și zdrobește nu o opoziție ori alta, imagineare ori nu, ci întregul corp social, anihilînd, la înfățișare și pe scară națională, victime cu dezăcirire nevinovate.

Iar Conquest se adîncește, tratîndu-l sistematic și meticolos, într-un infern istoric care, spre deosebire de relativ clementul lăd al lui Dante, este infernul inocenților. Autorul se ocupă de fiecare aspect: arestările, inculpațiile, stocarea prin tortură fizică și psihică a măturilor, densitatea deținuților pe unitățile de spațiu, rațiile alimentare, regimul celular și cel de muncă, abuzurile, exploatarea, degradarea, șantajele, corupția morală, denunțurile, umilirile și umilințele, șansele (minime) de supraviețuire, implicarea rudelor, a prietenilor, a cunoștințelor, reținerea de ostatic, tipologia culpelor imaginare, abjurările, împotrivițiile, cruzimile, deznașdejdea și din ce în ce mai rară rezistență și fatitudine. Și chiar implicarea și distrugerea morală ori fizică a copiilor de peste 12 ani. În închisori, în lagăre de muncă din apropierea Mării înghețate a Nordului sau din depărtarea răsăritului siberian, fiecare cu specificul său și cu pierzania sa. Toate înfățișate de autor cu o nobilă reținere de la orice accent exterior, cu un ton mai tot timpul aparent neutru, dar cu discreție intens, care pune și mai bine în evidență oroaia. Conquest se situează, ca istoric, în marea tradiție a lui Tucit, dar fără patima lui partizană, ci, mai degrabă, cu clarviziunea analitică a marelui Polibiu. Portretele sînt sumare, oamenii sînt definiți prin decizii și acte. Iar cei din înalta sferă a puterii — prin suma erimelor lor: Stalin însuși, Iagoda, Iezov, Beria, Mo-

lotov, Ulrich, Jdanov, Vișinski, Kaganovici (ingropat zilele acestea, după pensie grasă și moarte bună în casa lui, cu elogi și discursuri nostalgice), Vorosilov, Hrușciov. Și victimele lor politice, de rang înalt, devotații unei idei care s-a dovedit monstruoasă, dar în care, unii pînă la capăt, nu puteau înceta să creadă și în numele căreia ei înșiși comiseră atrocități. Partidul, începînd cu vechea gardă, avea două măsuri morale: Una privea partidul însuși și lumea lui aspră și închisă, oboșită de lupte dar încă neabătută. Cealaltă — largul societății de care se înstrăinaseră și pe care voiau s-o conformeze, uzînd de orice asuprire, unei utopii. Conquest spune: *Ideea solidarității de Partid avea o putere extraordinară [...] Prin ea se explică [...] indignata împotrivire a multora la executarea unor membri proeminenți ai Partidului, la «vârșirea singelui de bolșevic», în timp ce aceiași oameni îi masacraseră fără șovăială pe albi sau cei puțin înfometasera și măcelărisera, fără crîncire și fără îndurare, jărănimie. Constatăm aici reflexul unui dublu standard de moralitate, comparabil cu atitudinea față de sclavi a unor oameni sensibili și inteligenți din antichitate sau cu aceea a nobilimii franceze din secolul al XVIII-lea față de clasele de jos. Pe aceia care nu făceau parte din Partid, chiar cei mai buni dintre bolșevicii primei generații nu-i considerau mai presus decît îi considera Platon pe sclavi [...] Poate totuși riscăm să vedem acțiunile acestor oameni într-o lumină romantică. Când Isaac Deutscher — sau chiar Arthur Koestler — pun soarta oponenților lui Stalin sub un semn tragic, trebuie să ne amintim că ei înșiși, la vremea lor, n-au prețuit o clipă, cum a declarat însuși Buharin la proces, să-și ucidă adversarii politici pe scară mare și fără altă pricină decît aceea de-a consolida puterea Partidului lor în fața rezistenței populare. În plus, acești oameni n-au protestat cu toată energia împotriva proceselor în care oameni din afara partidului au fost condamnați pe temeiul unor dovezi vădit false».*

Deci nu pe ei trebuie să-i deplîngem cel mai mult, soarta lor s-a înscris în propria lor logică, a cărei sinistrită mareție astăzi este cenușă. Lupta între acești demoni va fi, cînd va veni vremea, considerată un arhaism antropologic. La inimă ne stă însă relația dintre putere și cei oprimați și soarta acestora din urmă ca șeptel al unei ercine hîmere, astăzi dezmințită de istorie, dar setămădită în consecințele ei și poate încă pîndind în forme degenerate. Și nu mă refer în primul rînd la reprimarea brutală a culturii și la sistematica ei punere în serviciul puterii. Conquest însuși se abține de la a epuiza partea aceasta a subiectului său: *„Nu ne-am ocupat aici de efectele generale ale acțiunilor care au redus ceea ce fusese o cultură plină de viață, la nivelul înspăimîntat al unui conformism aproape fără excepții. N-am fost în măsură să dăm decît câteva ilustrații ale felului în care Teroarea a lovit spiritualele creatoare ale Rusiei [...] În epoca lui Hrușciov, într-un articol din Georgia, se punea întrebarea retorică «cîți eminienți prozatori, poeți, artiști, savanți și ingineri au pierit în Georgia reprimăți ilegal, supuși la torturi, exilați ori împușcați?». Același lucru poate fi spus despre întregul Uniunii Sovietice, unde, cum stă scris într-un articol sovietic recent, «a avut loc o tragică, înimaginabilă anihilare a culturii, a științei, a celei mai bune părți a intelectualității». Puținele cazuri la care ne-am referit pe scurt trebuie găndite pe fundalul unui holocaust al lucrărilor spirituale».*

Ceea ce trebuie să ne stea la inimă, mai presus de orice părținare culturalistă, este destinul milioaneilor de oameni care, neavînd decît biata lor omenie și nici un fel de apărare sau de notorietate, au fost prinși în paranoica mașină a unui sistem și-au pierit acolo în neînchipuite suferințe, neștiuți. Ei au furnizat zecile de milioane de morți chinuți și înjosiți și în numele lor trebuie să lichidăm astăzi pînă și urmele acestui trecut. Poate singura scădere, dacă scădere poate fi numită, a cărții lui Robert Conquest este de a ne face să credem că simpla restituire și rostire a adevărului este atotvindecătoare. Iată ce spune: *„Dacă MAREA TEROARE a avut vreun merit (Conquest se referă la prima ediție) acela este de a fi fost o relatare completă, coerentă și documentată a acelei perioade critice, într-o vreme cînd nu existau decît măturii răzlețe și individuale. Ediția de față, prezentînd în-*

tr-un fel mai deplin și mai verificat evenimentele, este, mai presus de orice, legată de faptul că procesul de suprimare și de falsificare a dovezilor, care a împiedicat atîta vreme înfățișarea adevărului în Uniunea Sovietică, a ajuns la capătul său. Și astfel lumea, oricare ar fi celelalte probleme ale ei, este acum un loc mai bun». Ce bine ar fi dacă adevărul, prin el însuși, ar ajunge, ar convinge, ar vindeca și ar deschide calea către o lume mai bună. Socrate ar fi pe deplin mulțumit.

Dar, dacă de adevăr este vorba, să-l rostim în întregime, luînd cartea lui Conquest drept temelie al unei retrospective asupra întregului comunism. Și ca temelie legitimă, pentru că ea se situează, fie și nedecarat, împotriva concepției, activă de la Hrușciov încocoace pînă la Gorbaciov inclusiv, potrivit căreia stalinismul ar fi (ca și recenta lovitură de stat de altfel) un fenomen episodic și patologic al comunismului, o exerescență malignă și totodată operabilă a unei istorii altmînteri pozitive și progresive. Dimpotrivă, mai ales acum, cînd conștiințele, deprinderile și interesele mai sînt în cumpănă, trebuie să afirmăm cu tărie că stalinismul funcționează ca paradigmă definitorie a comunismului, ca un proces istoric în care au devenit evidente și active toate primejdiiile sale potențiale și potențial recurente. Iată care este succint și enumerativ definiția lor factuală, deci neraportată la vreun cadru ideologic.

1. Separarea antagonică dintre putere, care este exclusiv și discreționară a partidului, și ansamblul societății, considerată ca un dușman potențial al puterii care trebuie înfrînt pînă la suprimare necondiționată: între partid și colectivitate există permanent, mai evident sau mai puțin, o stare de război civil cu toate șansele de partea puterii.

2. Prioritatea absolută a intereselor de partid, și în cazuri speciale, a celui care îl controlează în mod autocratic și pantocratic, cu corelativă neglijare și violare a intereselor reale ale corpului social, fie ele economice, culturale, juridice, sanitare, ambientale sau oricare altele.

3. Rezolvarea caracterului radical împopular al regimului prin exercitarea maximală și arbitrară a puterii, pînă la limita abolirii oricărei constituționalități și legalități și pînă la instalarea terorii unanime, aplicată pînă la urmă propriilor organe ale represiei cu țapi ispășitori sau ca instrumente uzate.

4. Instituirea acestei terori prin toate mijloacele disponibile: pe de o parte ascunderea sau falsificarea informației, diversivni și bluf, pe de alta recursul la un amestec de propagandă și de indoctrinare intensă, la demoralizarea sistematică, la instituirea regimului fricii extreme și difuze în absența oricărei culpe, a obedienței iraționale, a șantajului de stat, a delatunții ca formă de complicitate cu puterea, a corupției ca subprodus tolerat al ei, desființarea oricărei forme de reprezentare autentică a opiniilor și intereselor și excluderea oricărui mod de autoreglare socială, prin nivelarea entropică, dar, mai ales, mijloacele de constrîngere și de lichidare fizică cu rigori gratuite care sînt de o componentă sadică inerentă oricărei manifestări neîngrădite a puterii.

5. În sfîrșit, ca deuseu al eșecului intern și totodată ca manifestare externă și globală a totalitarismului, intolerant de orice scapă controlului său, expansionismul imperialist, mergînd de la infiltrare, subversivism, propagandă politică sau asistență militară pînă la agresiunea armată, sprijinită pe construirea unei forțe militare hipertrofe.

Pentru a încheia un bilanț istoric rapid: instalarea neconstituțională, prin lovitură de stat a puterii bolșevice; ani de război civil cu cele 14.000.000 de morți ai săi; scurta răgax al N.E.P.-ului ca o concesie disperată făcută sistemului contrar; stalinismul; scurta relaxare hrușciovistă care n-a fost decît un fel de a arunca asupra lui Stalin responsabilitatea eșecurilor regimului, păstrîndu-i intacte toate mecanismele de putere; brejnevismul ca încercare oboșită de a-l reda comunismului componenta lui autoritar-despotică, adică anii numiți de stagnare, de fapt prelungitul preludiu al falimentului la care asistăm; Gorbaciov ca repudiere maximă a rîului de pînă la el și ca șovăielnic și anacronică reînviere și renovare a utopiei comuniste; eșecul restructurării, ziua de azi și ziua de mîine.

Londra, 29 august 1991
Text' citit la BBC

VACLAV HAVEL

MEDITAȚII DE VARĂ

Intr-o carte ce a apărut în această săptămână la Praga, președintele cehoslovac își împărtășește gândurile inspirate de cei doi ani de exercitare a puterii. O evocare pesimistă a societății posttotalitare. Publicăm un extras din al cincilea capitol al acestei cărți intitulată Meditații de vară.

Un lucru este sigur: chiar dacă ar putea părea astăzi ridicol sau donquijotesco, nu voi înceta niciodată să subliniez originea morală a politicii autentice, ca și importanța valorilor și principiilor etice în toate sferele vieții publice, inclusiv economia; tot așa cum trebuie să explic neîncetat că, dacă nu încercăm împreună să redescoperim și să cultivăm ceea ce nu numesc „responsabilitate superioară”, aceasta va avea consecințe nefaste pentru țara noastră.

Redobândirea libertății într-un moment în care societatea se afla în plină degradare morală a provocat ceea ce era inevitabil și deci previzibil, dar într-o formă mult mai gravă decât ne așteptam: dezvăluirea zgomotoasă a manifestărilor umane în aspectul lor cel mai rău, ca și cum toate laturile umane negative, cele mai jenante, sau cel puțin cele mai ambigue, cultivate de această societate ani de-a rândul, fără ca noi să înțelegem și integrale fără știrea noastră în funcționarea cotidiană a sistemului totalitar, au scăpat de sub foata tutelă, dobândind în sfârșit deplină libertate de acțiune. Regimul totalitar impusese într-adevăr un anumit control asupra acestor comportamente (prin care le „legaliza”), dar acest „control” a fost distrus, fără ca noi norme, ieșite de sub tutela acestor perversiuni, să se impună încă; sentimentul unei responsabilități liber acceptate de către comunitate și la adresa acesteia nu este încă resimțit și nici nu poate fi, după un interval atât de scurt.

Iată-ne deci martorii unui curios spectacol: societatea noastră, este adevărat, și-a regăsit libertatea, dar ea se comportă, în anumite momente, mai rău decât în timpurile în care libertatea nu exista. Criminalitatea se dezvoltă și vedem cum se revărsă în mass-media (mă gândesc mai ales la presa de senzație); sint acele efluvii care apar mereu în perioade de tulburări istorice, profunzimi obscure ale spiritului; dar și alte forme, mai grave și mai periculoase, se manifestă: rachiuna și suspiciunea naționalistă, răsămul și chiar anumite manifestări ale fascismului, demagogia fără limite, intriga și minciuna conștientă, arivismul politic, lupta pătimașă în numele unor interese exclusiv personale. Setea de putere este singurul motor al ambiției și asistăm la exacerbarea fanatismelor, escrocheriilor, la proliferarea mafiei, la lipsa generalizată a toleranței, a înțelegerii celuilalt, la dispariția gustului, măsurii, gândirii. În sfârșit, noi ideologii trumf, ca și cum dispariția marxismului ar fi lăsat o breșă nevrotică ce trebuie umplută cu orice preț. Este suficient să ne aruncăm ochii pe scena vieții politice, a cărei cultură politică precară nu reprezintă decât efectul unei crize generale a culturii: cu un an înainte de alegeri, aproape întreaga activitate politică, inclusiv dezbaterile parlamentare de o reală importanță, a fost denaturată de lupta preelectorală, de setea cumplită de putere și de grija de a atrage alergătorul dezorientat prin absurdități seducătoare: denigrările adversarilor politici nu mai cunosc măsură, fiecare distruge munca benefică a celuilalt din simplul motiv că aparține altui partid decât al său; grija imparțialității și eficienței, simțul bunăstării generale cedază din ce în ce în fața calculelor partinitoare; denunțarea scandalurilor a alungat din paginile ziarelor articolele analitice; ajutorarea guvernului prin susținerea sa este considerată aproape ca o rușine, în timp ce loviturile sub centură sînt considerate un merit; deschiderea focului asupra celor ce susțin o altă tendință politică este considerată normală; fiecare îl acuză pe celălalt de complot, de incompetență, de trecut dubios și de intenții ascunse; ne lovim îndecosebi de demagogie și pînă și un lucru alt de important ca aspirația legitimă a unui

popor la identitatea proprie devine în atu pentru putere și un stimulent pentru înselarea opiniei publice. Numeroși sînt de asemenea acei oameni proveniți din ceea ce numim „nomenclatură”, transformându-se pe față în speculanți și hoți. În acest mod, comunistul temut de ieri a devenit un capitalist fără scrupule, care își bate joc cu insolență de acel muncitor, al cărui apărător pretinse a fi. Este limpede că cetățenii sînt din ce în ce mai dezgustați și această repulsie se întoarce evident împotriva puterii democratice pe care ei înșiși au ales-o, stare de lucruri de care profită diverși indivizi care obțin popularitate lansînd, de exemplu, sloganul: „aruncăți guvernul în Moldau”. Pe scurt, totul este îngrozitor de trist și deprimant.

Îmi spun totuși că dacă, cu o mîna de prieteni, am fost în stare „multă vreme să mă zbat dezvăluind adevărul despre totalitarismul comunist, în mijlocul unui ocean de indiferență, nu există nici un motiv să nu o fac” în continuare deocarece, în polida zîmbelor condescendente, nu voi înceta să vorbesc neobosit despre responsabilitate și morală, confruntat fiind cu maramul actual al societății noastre; consider așadar că nu există nici un motiv pentru a considera această bătălie pierdută dinainte. O singură bătălie poate fi cu siguranță pierdută: aceea la care renunțăm.

Pretenția mea nu merge, desigur, altă de departe încît să mă consider singurul om drept din această țară. Dacă ar fi așa, atunci cel mai bun lucru ar fi să las totul și să plec într-o călătorie în jurul lumii. Dar nu încetez să recepțez noi dovezi că un mare potențial de bunăvoință somnolează în noi. Acedea nu este decât atomizată, intimidată, împiedicată, paralizată și deconcertată — ca și cum nu ar ști pe ce să se sprijine, cu ce să înceapă și ce să-și asume. În această situație, le revine oamenilor politici sarcina de a readuce la viață potențialul timid și latent, de a-i propune o cale, de a-i eroi un drum, de a-i reda încrederea, posibilitatea de a se realiza, pe scurt, speranța. Se spune că popoarele au oamenii politici pe care și-i merită. Este adevărat pînă la un punct: oamenii politici sînt într-adevăr oglinda societății și o întruchipare a capacităților sale. Dar — într-un mod paradoxal — și contrariul este la fel de valabil: societatea este oglinda oamenilor săi politici. Căci de oamenii politici depinde într-o mare măsură ce



forțe vor fi eliberate sau refulate, ca și alegerea forțelor pe care se vor baza — respectiv, pe latura bună sau pe cea rea a fiecărui cetățean. Regimul precedent a mobilizat sistematic ceea ce era mai rău în noi; egoismul, ura, invidia; el a fost departe de a reflecta meritele noastre. A fost de asemenea responsabil de ceea ce eram. După părerea mea, cel care intră în politică poartă o responsabilitate mai mare față de starea morală a societății și este de datoria sa să caute în această societate tot ce este mai bun, să-l cultive și să-l desăvîșească.

De altfel, chiar acești oameni politici care mă irită atât de des prin comportamentul lor mărginit și invidios — nu sînt, în marea lor majoritate, niște ticăloși. Le lipsește mai degrabă experiența. Sînt deseori influențați de interese personale de moment, sînt ușor manipulați de efectele modei, de obiceiurile lor dominante: cîndodată se lasă prinși în vârtejul periculos al momentului; fără să-o dorească la început sînt incapabili mai apoi să scape de teama riscurilor ce decurg.

Sînt, se pare, un visător nalt ce dorește să concilieze două aspecte de neîmpăcat: politica și morală. Cîncosc bine referul acesta, îl aud dintotdeauna. În anul '80, un filozof californian de origine cehă și-a cheltuit energia într-o serie de articole pentru a supune unei critici feroce „politica apolitică” a Chartei '77 și îndecosebi felul în care o prezentasem în eseurile mele. Zidit în aroganțele sale rătăcirii marxiste, era convins că a înțeles în mod științific, ca savant, întreaga istorie a lumii, care ar fi una a revoluțiilor violente și a luptelor nemiloase pentru putere. Ideea conform căreia forța adevărului, a cuvîntului autentic al spi-

ritului liber, a conștiinței și a responsabilității — forță lipsită de mitraliere, de setea de putere și de înțelgi politice — ar putea schimba ceva, îi depășea înțelegerea. Desigur, dacă vom concepe etica exclusiv pe o „suprastructură”, nu vom înțelege niciodată eficiența politică. Altfel, ca burghezia nu și părăsește spontan rolul conducător și că trebuie aruncată în culisele istoriei printr-o revoluție violentă, adversarul meu gîndea că puterea comunistă va trebui măturată de același fel. S-a dovedit că se putea și altfel! Mai mult încă, non-violența democratică era de fapt singurul mijloc, doar că era valabilă: violența nu generează decât violență și din acest motiv majoritatea revoluțiilor nu degenerat în dictatură înghițindu-și propriii copii și generarea noi revoluționari, apti de noi violențe, fără a bănuți că își sapă propria groapă și că închid societatea în cercul vicios al revoluțiilor și contrarevoluțiilor. Comunismul a fost înfrînt de viață, de gîndire, de probitate. Istoria noastră recentă a confirmat greșala acestui filozof. În aceeași măsură, a confirmat că greșesc cei care, astăzi încă, susțin că politica este înaltă de toate o manipulare a puterii, a opiniei publice și că exclude morală. Meschinăria politică nu este politica reală; politica poate fi înlocuită prin meschinărie, dar fără speranța unui succes durabil; desigur, politicianul poate deveni cu ușurință, pentru eliva ani, prim-ministru, dar se va plia pe foarte repede și va bate pasul pe loc; iar lumea abia dacă va fi mai bună. Cedează cu plăcere această politică arivistă altora; căroră nu le voi face concurență, în nici un caz folosindu-le armele.

Adevărata politică, singura demnă de acest nume, și de altfel singura pe care accept să o practic, este politica pusă în slujba apocapului. În slujba tuturor. În slujba generațiilor ce vor veni. Fundamentul ei este etic, în măsura în care ea nu este decât concretizarea responsabilității tuturor față de toți. Responsabilitate în sensul pur al termenului — cea pe care o consider responsabilitatea „superioară”, prin faptul că este ancorată în metafizică. Ea se hrănește cu certitudinea, conștiința sau nu, că nimic nu se încheie prin moarte; deocarece totul rămîne scris pentru totdeauna, totul se judecă în altă lume, undeva „mai presus de noi”, în ceea ce am denumit deja „memoria ființei”. În acea fracțiune indisolubilă a ordinii misterioase a cosmosului, a naturii și a vieții, pe care credincioșii o numesc Dumnezeu și sub a cărei judecată cad toate. Nimic de făcut; conștiința adevărată și responsabilitatea autentică sfîrșesc totdeauna prin a se arăta ca fiind expresia postulatului implicit conform căruia sîntem observați „de sus”, totul este înregistrat „acole sus”, nimic nu se uită și nu stă în puterea timpului pămîntesc să ne absolve de reproșurile pe care ni le provoacă scăderile noastre în această lume; deocarece sufletul nostru presimte că nu este singurul care cunoaște aceste scăderi.

(după „Liberation”, 7 octombrie 1991)

Traducere de NICOLAE BALTA



Tărani răscolăți.
Gravură de ETIENNE
DELEAUNE (1568)